

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19^ο ΑΙΩΝΑ

Α. ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (1821 – 1827)

3. Πρόσφυγες από τα νησιά του Αιγαίου και την Κρήτη

δ. Ο προσφυγικός συνοικισμός της Ερμούπολης Σύρου

(Εξετάσεις Ομογενών 2020 – ΝΕΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που σας δίνεται, να αναφερθείτε στη συγκρότηση του προσφυγικού συνοικισμού της Ερμούπολης Σύρου.

Κείμενο

Ερμούπολη, η διασημότερη εγκατάσταση προσφύγων

Οι κάτοικοι του νησιού της Σύρου επί αιώνες ανήκαν, στην πλειοψηφία τους, στο καθολικό δόγμα [...].

Αυτή η πραγματικότητα ανατράπηκε μετά το ξέσπασμα της Επανάστασης και την ογκώδη εισροή, εγκατάσταση προσφύγων, κατ' απόλυτη πλειοψηφία ορθοδόξων.

Στη συγκεκριμένη εξέλιξη συνέβαλε τα μέγιστα η ουδετερότητα του νησιού και η ... γαλλική προστασία [...].

Οι πρόσφυγες ... επέλεξαν την έρημη παραλία, όπου με γοργό ρυθμό σχηματίστηκε ένας νέος οικισμός, που από το 1826 ονομάστηκε Ερμούπολις.[...].

Η έλευση των προσφύγων, μετά την Επανάσταση, σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, ανέδειξαν την νεοδημιουργηθείσα Ερμούπολη σε σημαντικό διαμετακομιστικό κέντρο. Οι παράγοντες στο σύνολό τους ήταν οι ακόλουθοι: 1) η ουδετερότητα και η γαλλική προστασία του νησιού, 2) η γεωγραφική του θέση, εν μέσω θαλασσιών εμπορικών δρόμων, 3) οι δεσμοί ορισμένων προσφυγικών ομάδων, και κυρίως των Χίων, με τα εμπορικά δίκτυα της εποχής, 4) η αυξημένη ζήτηση σε σιτηρά, εξαιτίας των πολεμικών γεγονότων [...].

Εκ των πραγμάτων, ο διαφορετικός χαρακτήρας των δύο οικισμών, καθώς παρατηρείται και σήμερα, είχε το αντίστοιχό του στην πολεοδομία και την αρχιτεκτονική τους: ο ένας, ο παλαιότερος, τυπικό παράδειγμα λιτής κυκλαδίτικης αρχιτεκτονικής, ο άλλος ο νεότερος αλλά και παραθαλάσσιος, με επιβλητική αρχιτεκτονική, όπου δεσπόζουν οι μεταγενέστερες νεοκλασικές επιρροές. Ως προέκταση, αλλά σε ένα άλλο επίπεδο, η διαφορετική όψη των δύο οικισμών περιγράφει με σαφήνεια τη σχέση ανάμεσα στις δύο κοινότητες, τους καθολικούς και τους ορθοδόξους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19^ο ΑΙΩΝΑ

A. ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (1821 – 1827)

3. Πρόσφυγες από τα νησιά του Αιγαίου και την Κρήτη

δ. Ο προσφυγικός συνοικισμός της Ερμούπολης Σύρου

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2023)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις και τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε:

- α. στη δημιουργία του προσφυγικού συνοικισμού της Ερμούπολης της Σύρου κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης (μονάδες 15)
- β. στους λόγους που οδήγησαν στην ανάδειξη της Σύρου σε ισχυρό ναυτιλιακό κέντρο μετά την Επανάσταση του 1821 (μονάδες 10).

Κείμενο Α

Οι πρώτοι φυγάδες εις την άλλοτε έρημον ταύτην ακτήν της Σύρου ήσαν οι Κυδωνιείς. Ηκολούθησαν οι Χίοι [...], Σμυρναίοι, Κρήτες, Θεσσαλοί, Μακεδόνες και άλλοι. Ενταύθα κατέφυγε και μέγα πλήθος προσφύγων εκ της Τήνου, ιδίως μετά την πανώλη, ως και εξ άλλων γειτονικών νήσων.

Οι ευρόντες άσυλον εις την Σύρον συγκατελέγοντο μεταξύ των πτωχοτέρων, διότι οι πλούσιοι συνήθως κατέφευγον εις τας Ιονίους νήσους και εις την Ευρώπην. Μετ' ολίγον όμως, ότε κατενόθη η σπουδαιότης του λιμένος της νήσου δια την διεξαγωγήν του εμπορίου της Ανατολής, ήρχισαν να προσφεύγουν και πλούσιοι ομογενείς [...].

Οι εντόπιοι γενικώς εφέροντο προσηνώς¹ προς τους πρόσφυγας και ετήρουν μάλλον επιφυλακτικήν στάσιν απέναντι αυτών, διότι ενόμιζον, ότι ούτως απέφευγον την σύγκρουσιν είτε προς την ελληνικήν είτε προς την τουρκικήν κυβέρνησιν. Παρά ταύτα όμως [...], ανησύχουν εκ της διαρκούς προσελεύσεως και συσσωρεύσεως των προσφύγων εις την παραλίαν της νήσου [...]. Η αμφίροπος όμως στάσις των καθολικών κατά τας αρχάς της ελληνικής επαναστάσεως, ως και αι δια κτηματικούς λόγους κυρίως εγεργείσαι εν Σύρω έριδες μεταξύ εντοπίων και προσφύγων, ανέξεσαν² [...] την από αιώνων υπολανθάνουσαν θρησκευτικήν διαίρεσιν των κατοίκων.

Πραγματικώς οι πρόσφυγες ελθόντες εγκατεστάθησαν εις γαίας καλλιεργημένας και ακαλλιεργήτους, αι οποίαι ήσαν και οι περισσότεραι, ανηκούσας εις τους εντοπίους [...].

¹ προσηνώς = με καλοσύνη

² ανέξεσαν = αναζωπύρωσαν

Το ότι εσημειώθησαν επεισόδια μεταξύ γηγενών και προσφύγων δια κτηματικούς λόγους δεν είναι διόλου άξιον απορίας.

Απόστολος Βακαλόπουλος, Πρόσφυγες και Προσφυγικόν Ζήτημα κατά την Επανάστασιν του 1821, Θεσσαλονίκη 1939, σελ. 68 – 69 (διασκευή).

Κείμενο Β

Σε ζηλευτή θέση, πάνω στο σταυροδρόμι των θαλάσσιων δρόμων που συνδέουν την Κωνσταντινούπολη, τη Σμύρνη, τη Θεσσαλονίκη ή τη Μαύρη Θάλασσα με τα μεγάλα λιμάνια της δυτικής Μεσογείου, στο περιθώριο των συγκρούσεων του μεγάλου πολέμου, καθώς, επειδή οι κάτοικοι της άνω Σύρου ήταν καθολικοί, το νησί τελούσε υπό γαλλική προστασία κατά τη διάρκεια έναρξης του αγώνα, η πόλη του Ερμή θα γίνει, μέσα σε λίγα χρόνια, το σημαντικότερο κέντρο του εμπορίου του Αρχιπελάγους (Αιγαίου).

Χριστίνα Αγριαντώνη, Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης τον 19ο αιώνα, Αθήνα 1986, σελ. 84 (διασκευή).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19^ο ΑΙΩΝΑ

A. ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (1821 – 1827)

4. Η στάση της πολιτικής ηγεσίας απέναντι στο προσφυγικό ζήτημα

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2020 – ΝΕΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφέρετε τα αιτήματα των προσφύγων προς τη Γ Εθνοσυνέλευση (1826-1827) και τη στάση αυτής απέναντι στα συγκεκριμένα αιτήματα.

Κείμενο Α

Το ζήτημα των προσφύγων απασχόλησε τη Γ Εθνοσυνέλευση (1826 – 1827), καθώς διάφορες ομάδες προσφύγων υπέβαλαν αιτήματα αποκατάστασής τους σε συγκεκριμένο τόπο. Οι Ελεύθεροι Σμυρναίοι ζήτησαν να τους παραχωρηθεί χώρος στην περιοχή του Ισθμού προκειμένου να ανεγείρουν τη Νέα Σμύρνη, επικαλούμενοι τη συνεισφορά της Σμύρνης «εις τήν διατήρησιν και τήν μετάθεσιν τῶν φώτων εις τήν λοιπήν Ἑλλάδα», το γεγονός ότι η οικονομική ανάπτυξή της υπήρξε πόλος έλξης για τους Έλληνες άλλων περιοχών για να βρουν, είτε «ἄσυλον κατὰ τοῦ διωγμοῦ», είτε χώρο βελτίωσης των βιοτικών αναγκών τους. Το αίτημά τους έγινε αποδεκτό, αν και τελικά δεν πραγματοποιήθηκε. Οι Σουλιώτες ζήτησαν χώρο εγκατάστασης στην Αργολίδα, χωρίς όμως να το επιτύχουν, και οι Ψαριανοί στην Εύβοια -χωρίς να λάβουν απάντηση. Ανάλογα αιτήματα υπέβαλαν οι Κυδωνιείς, οι Ηπειρώτες και οι Μακεδόνες. Οι Χίοι και οι Κρήτες πρόσφυγες δεν ζήτησαν αποκατάσταση, εμμένοντας στην απελευθέρωση της πατρίδας τους [...]. Οι κάτοικοι της νεοσύστατης Ερμούπολης προσπάθησαν στην Εθνοσυνέλευση να εδραιώσουν την εγκατάστασή τους στο νησί. Η Γ Εθνοσυνέλευση ψήφισε στις 5 Μαΐου 1827 το Ψήφισμα ΚΒ', σύμφωνα με το οποίο όσοι ορθόδοξοι έρχονταν στην Ελλάδα είχαν δικαίωμα να ανεγείρουν συνοικισμούς σε μέρος που η Βουλή θα προσδιόριζε, χωρίς όμως να παραβλέπονται «τῶν ἐντοπίων τὰ δίκαια». Η εξειδίκευση όμως των γενικών αυτών διατάξεων με ειδικό νόμο δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ.

Ν. Ανδριώτης, *Πρόσφυγες στην Ελλάδα 1821 – 1940: άφιξη, περίθαλψη και αποκατάσταση*. Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα 2020, σ. 16

Κείμενο Β

Απόσπασμα από τις αναφορές των Σουλιωτών προς τη Γ Εθνοσυνέλευση (1826)

«Ἡμεῖς δεν ζητούμεν ικανοποίησιν των θυσιῶν μας, επειδή όλα ταῦτα νομίζομεν ως

χρέη απαραίτητα προς την Πατρίδα, αλλ' ούτε το Έθνος έχει εκείνα τα μέσα την σήμερον, προς ικανοποίησιν των υπέρ Πατρίδος αγωνιζομένων [...] ζητούμεν γη, της οποίας το έδαφος καταβρέχομεν με το αίμα μας πάντοτε διαφεντεύοντάς το».

Α. Μάμουκας *Τα κατά την Αναγέννησιν της Ελλάδος*, τόμος 5, από το βιβλίο του Α. Βακαλόπουλου, *Πρόσφυγες και Προσφυγικόν Ζήτημα κατά την Επανάστασιν του 1821*, Ιστορική Μελέτη εν Θεσσαλονίκη 1939. (Από *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*, τεύχος Β', Γ' Τάξης Ενιαίου Λυκείου, εκδόσεις Κ.Ε.Ε., Αθήνα 2000, σ. 10)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19^ο ΑΙΩΝΑ

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΜΟΝΑΡΧΙΑΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΑ (1833 – 1862)

2. Η διαμάχη αυτοχθόνων και ετεροχθόνων

(Εξετάσεις Ομογενών 2005)

Με βάση το παρακάτω κείμενο και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφερθείτε στην κρίση που ξέσπασε στις σχέσεις ετεροχθόνων και αυτοχθόνων από τον Ιανουάριο του 1844 και να παρουσιάσετε την επιχειρηματολογία με την οποία η κάθε πλευρά στηρίζει τη θέση της.

Η αντιπαράθεση αυτοχθονιστών και ετεροχθονιστών πληρεξουσίων στην Εθνοσυνέλευση, 1843 – 44.

Ο Ιωάννης Μακρυγιάννης (πληρεξούσιος Αθηνών, αυτοχθονιστής) υποστήριξε τον αποκλεισμό των ετεροχθόνων από τις δημόσιες θέσεις: «Από τον πατριωτισμό μας εσαπίσαμεν το σπίτι μας. Μας φθάνει πλέον ο πατριωτισμός. Ας αγκαλιάσωμεν τον βασιλέα μας να φκιάσωμεν το σπίτι μας. Αυτοί [οι ετερόχθονες] εκάθησαν τόσα χρόνια και έτρωγαν ψωμί και έφεραν την πατρίδα μας άνω – κάτω. Ας καθίσωμεν τώρα και ημείς να φάγωμεν ψωμί».

Ο Ευστάθιος Σίμος (πληρεξούσιος Ηπειρωτών, ετεροχθονιστής): «Εν μόνον ήτο το βέβαιον, ότι ολίγον ή πολύ, μικρόν ή μέγα μέρος της από αίματα πλημμυρούσης [ελληνικής] γης ήθελεν μείνει ελεύθερον. Αυτό το μέρος έπρεπε να είναι η κοινή πατρίς όλων των επαναστησάντων Ελλήνων, όλων των κατοίκων των επαρχιών εκείνων όσοι εις τον πόλεμον ηγωνίσθησαν, εθυσιάσθησαν, έπαθον, κατεστράφησαν... Ητο ένωσις ειλικρινής, ήτο ένωσις αδελφική... Ποίος ήθελεν ειπεί ό,τι άλλο παρά κοινή ήθελεν είσθαι η μέλλουσα τύχη των ηνωμένων εκείνων λαών, των αδιαίρετων εκείνων επαρχιών;».

Ι. Δημάκης, *Η Πολιτειακή Μεταβολή του 1843 και το Ζήτημα των Αυτόχθονων και Ετερόχθονων*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19^ο ΑΙΩΝΑ

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΜΟΝΑΡΧΙΑΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΑ (1833 – 1862)

2. Η διαμάχη αυτοχθόνων και ετεροχθόνων

(Εξετάσεις Ομογενών 2001)

Με βάση το κείμενο και τις ιστορικές σας γνώσεις:

- α. να επισημάνετε τα χωρία του παρακάτω κειμένου που περιγράφουν την πολιτική και οικονομική θέση των ετεροχθόνων στο πλαίσιο του νεοσύστατου ελληνικού κράτους,
- β. να περιγράψετε την αντιδικία αυτοχθόνων – ετεροχθόνων, σχετικά με την απόκτηση της ιδιότητας του Έλληνα πολίτη και τη στελέχωση του δημοσίου.

Κείμενο

Η παλαιά αντιπάθεια, που είχε τις καταβολές της στα χρόνια του Αγώνα και είχε τη μορφή ως επί το πλείστον πολιτιστικής και τοπικιστικής εχθρικής προδιαθέσεως των ντόπιων κατά των ετεροχθόνων, οι οποίοι διέθεταν ανώτερη μόρφωση και δυτικούς τρόπους, είχε πάρει κατά την περίοδο της απόλυτης μοναρχίας οικονομικές και πολιτικές διαστάσεις, επειδή το στέμμα έδειχνε την προτίμησή του στους «νεοφερμένους» για την επάνδρωση του κρατικού μηχανισμού, παραμερίζοντας τους ντόπιους [...]. Μολονότι [...] η προτίμηση αυτή βασιζόταν στην αρχή της αξιοκρατίας (οι ετερόχθονες ήταν ενημερωμένοι σε θέματα διοικήσεως ενός δυτικού τύπου κράτους) και εξυπηρετούσε πολιτικές σκοπιμότητες (οι ετερόχθονες, σε αντίθεση με τους αυτόχθονες, δε διέθεταν τοπική δύναμη, και γι' αυτό μπορούσε να βασίζεται σ' αυτούς περισσότερο το στέμμα), οι αυτόχθονες τη θεωρούσαν άνιση και άδικη μεταχείριση, και στέρηση όλων εκείνων των απολαυών και ευεργετημάτων που θεωρούσαν ότι ανήκαν σ' αυτούς.

Η οικονομική άνοδος των ετεροχθόνων τους κατέστησε περισσότερο αντιπαθείς στους αυτόχθονες, όπως ήταν φυσικό. Ο πλουτισμός τους οφειλόταν από το ένα μέρος στις εμπορικές τους δραστηριότητες και από το άλλο στην υπηρεσία τους στον κρατικό μηχανισμό (που κατά κύριο λόγο προκάλεσε την αντιπάθεια των αυτοχθόνων εναντίον τους).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19^ο ΑΙΩΝΑ

Α. ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΑΛΥΤΡΩΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19^ο ΑΙΩΝΑ

1. Θεσσαλία, Ήπειρος, Μακεδονία

+

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844 – 1880)

2. Η παρακμή των «ξενικών» κομμάτων κατά την περίοδο της συνταγματικής μοναρχίας

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2022)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε τις συνέπειες του Κριμαϊκού πολέμου (1853-1856):

- α. στις συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού της χώρας και ιδιαίτερα των προσφύγων της Αθήνας (μονάδες 13)
- β. στην παρακμή των «ξενικών» κομμάτων. (μονάδες 12)

Κείμενο Α

Την αγανάκτηση του λαού την αύξησε σε μεγάλο βαθμό και η εμφάνιση της χολέρας, που την μετέφεραν τα γαλλικά στρατεύματα από τη Βάρνα και εκδηλώθηκε πρώτα στις δυνάμεις Κατοχής του Πειραιά. Επειδή μάλιστα οι αρχές Κατοχής δεν επέτρεψαν τότε την τήρηση των απαραίτητων αυστηρών υγειονομικών μέτρων, η επιδημία διαδόθηκε γρήγορα στην Αθήνα και επί πέντε μήνες λυμαινόταν την πρωτεύουσα. Η χολέρα προκάλεσε το θάνατο 3.000 περίπου ατόμων, του 1/10 δηλαδή του πληθυσμού της πρωτεύουσας που δεν ξεπερνούσε τις 30.000 κατοίκους. Ο Νοέμβριος του 1854, κατά τον οποίο πέθαναν 800 τουλάχιστον άτομα, υπήρξε ο χειρότερος μήνας. Η επιδημία έπληξε ιδιαίτερα το μεσημβρινό τμήμα της πόλεως, όπου κατοικούσαν πολλοί μαζί και κάτω από άθλιες συνθήκες, πρόσφυγες, διωγμένοι από τις τουρκοκρατούμενες ελληνικές περιοχές μετά τη διακοπή των ελληνοτουρκικών σχέσεων [...].

Η συνθήκη των Παρισίων της 18/30 Μαρτίου 1856 έθεσε και τυπικά τέλος στον [Κριμαϊκό] πόλεμο, αλλά από την ελληνική πρωτεύουσα οι δυνάμεις Κατοχής

αποχώρησαν μόνο το Φεβρουάριο του επόμενου έτους, έπειτα από συνολική παραμονή δύο ετών και οκτώ μηνών [...].

Με την πικρή αυτή εμπειρία διαλύθηκε ακόμη ο μύθος περί ευρωπαϊκού και ειδικότερα περί αγγλικού φιλελληνισμού, καθώς και η πολιτική τοποθέτηση των Ελλήνων σε κόμματα προσανατολισμένα προς την πολιτική των τριών μεγάλων Δυνάμεων («αγγλικό», «γαλλικό» και «ρωσικό»).

Στέφανος Παπαδόπουλος, «Ο Κριμαϊκός Πόλεμος και ο Ελληνισμός» στο: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1977, τ. ΙΓ', σ. 165 – 167.

Κείμενο Β

Μετά την έναρξη του Κριμαϊκού πολέμου [...] οι σύμμαχοι, για να αποτρέψουν ελληνική επίθεση και τον αναγκαστικό σε αυτή την περίπτωση κίνδυνο των γαλλοβρετανικών οδών ανεφοδιασμού στο Αιγαίο [...] κατέλαβαν στις 13/25 Μαΐου 1854 το λιμάνι του Πειραιά και απέκλεισαν τη Χαλκίδα, την Πάτρα, το Ναύπλιο, τη Σύρο, το Βόλο, τις Σπέτσες και την Ύδρα, προκαλώντας έτσι δυσκολίες στην τροφοδοσία και άνοδο των τιμών. Αποσύρθηκαν μόλις ένα χρόνο μετά την ειρήνη των Παρισίων [...].

Με αυτές τις προϋποθέσεις όλα τα πρότυπα έχαναν την αξιοπιστία και την ελκυστικότητά τους, και το Αγγλικό όπως και το Γαλλικό Κόμμα [...] έχαναν την εμπιστοσύνη των οπαδών τους. Οι διαμαρτυρίες για την πολιτική τους μόνο με αυτό το υπόβαθρο αποκτούσαν σημασία.

Παρόλο που το Ρωσικό Κόμμα επωφελούνταν από τη μείωση του κύρους της Αγγλίας, τα βλέμματα των οπαδών του προς τη Ρωσία έχαναν τη βεβαιότητά τους.

Gunnar Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα, 1821 – 1936*,
Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2004, σ. 312 – 317 (διασκευή).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^Ο ΑΙΩΝΑ

Α. ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1914 – 1922

1. Ο διωγμός του 1914 (ο πρώτος διωγμός)

(Εξετάσεις Ομογενών 2006)

Αντλώντας στοιχεία από το παρακάτω κείμενο και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις να αναλύσετε τα αίτια του διωγμού που υπέστησαν οι Έλληνες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το 1914 και τους τρόπους με τους οποίους αυτός εκδηλώθηκε.

Κείμενο

Εκτός από την άνοδο του τουρκικού εθνικισμού, που υπήρξε ο κύριος παράγων, στη δίωξη του ελληνικού στοιχείου συνετέλεσαν και οικονομικοί λόγοι. Οι Έλληνες, με τη συγκέντρωση του εμπορίου και της βιομηχανίας στα χέρια τους, ήταν φυσικό να αποτελούν εμπόδιο στην επιδίωξη της Γερμανίας να ολοκληρώσει την οικονομική της διείσδυση στην υπανάπτυκτη Τουρκία [...]. Οι διωγμοί άρχισαν [...] με τη βίαιη εκδίωξη των Ελλήνων της ανατολικής Θράκης [...]. Το Μάιο του 1914 υπό την καθοδήγηση των Γερμανών επεκτάθηκαν οι διωγμοί και στη δυτική Μικρά Ασία. Στη θέση των Ελλήνων που ξεριζώθηκαν, εγκαταστάθηκαν μουσουλμάνοι πρόσφυγες από εδάφη που έχασε η Τουρκία στους Βαλκανικούς πολέμους. Για την εκκένωση της περιοχής, που βρίσκεται απέναντι από τα επίμαχα ελληνικά νησιά του ανατολικού Αιγαίου, από τον ελληνικό πληθυσμό προβλήθηκαν λόγοι στρατιωτικής άμυνας. Βέβαια το ελληνικό κράτος ήταν ακόμη ουδέτερο και ο βασιλιάς του θεωρούνταν γερμανόφιλος. Ο ελληνικός όμως πληθυσμός της Μικράς Ασίας ήταν ύποπτος στις τουρκικές αρχές [...]. Η εκκένωση μεθοδεύτηκε παντού ομοιότροπα. Προηγήθηκε ενορχηστρωμένη ανθελληνική εκστρατεία του τουρκικού τύπου και εντάθηκαν οι καταπιέσεις για να εξαναγκαστεί το ελληνικό στοιχείο σε εκούσια μετανάστευση.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ' (Αθήνα, 1978), σελ. 99 – 100.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^Ο ΑΙΩΝΑ

Α. ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1914 – 1922

1. Ο διωγμός του 1914 (ο πρώτος διωγμός)

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2020 – ΠΑΛΑΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να απαντήσετε στα ακόλουθα ερωτήματα:

- α. Πώς μεθοδεύτηκε από τους Τούρκους ο πρώτος διωγμός των Ελλήνων κατά το 1914 (μονάδες 5), σε ποιες περιοχές επεκτάθηκε ο διωγμός του 1914 – 1918 (μονάδες 5) και σε ποιες από αυτές είχε τη μεγαλύτερη ένταση με βάση τον αριθμό των διωχθέντων (μονάδες 5);
- β. Ποιες μορφές πήραν οι καταπιέσεις που υπέστησαν οι Έλληνες στον πρώτο διωγμό (μονάδες 10);

Κείμενο Α

Η ελληνοτουρκική διαμάχη για τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου το 1913 – 1914 είχε ως αποτέλεσμα την ένταση των διώξεων των Ελλήνων της Ανατολικής Θράκης και, από τους πρώτους μήνες του 1914, της Μικράς Ασίας. Σύμφωνα με ελληνικούς υπολογισμούς, τον Ιούνιο του 1914 οι Έλληνες πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη και τη Μικρά Ασία που είχαν φθάσει στη Θεσσαλονίκη ανέρχονταν στους 156.872. Έως τον Απρίλιο είχαν ανέλθει στους 89.565, τον Μάιο είχαν προστεθεί 30.352 από την Ανατολική Θράκη και μόλις 29 από τη Μικρά Ασία, ενώ το πρώτο δεκαπενθήμερο του Ιουνίου αναφέρθηκαν 21.622 πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη και 15.304 από τη Μικρά Ασία, εκ των οποίων οι 13.403 το τριήμερο από τις 13 έως και τις 15 Ιουνίου. Όπως γίνεται κατανοητό, η εκκαθάριση αφορούσε τους Έλληνες όχι μόνο της Μικράς Ασίας, αλλά και της Ανατολικής Θράκης.

Σύμφωνα με τους Τούρκους, ένας από τους παράγοντες που προκάλεσαν τα αντίποινα έναντι των Ελλήνων που παρέμεναν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν οι μουσουλμάνοι που εγκατέλειπαν την ελληνική Μακεδονία και την Ήπειρο.

Σωτήρης Ριζάς, Το τέλος της Μεγάλης Ιδέας: Ο Βενιζέλος, ο αντιβενιζελισμός και η Μικρά Ασία, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2015. σσ. 19 – 20.

Κείμενο Β

Διωχθέντες Έλληνες (χριστιανοί ορθόδοξοι) στα χρόνια του πολέμου 1914 – 1918, σύμφωνα με τη «Μαύρη Βίβλο» της Πατριαρχικής Επιτροπής.

Από τη Θράκη	88.000
Από τη δυτική Μικρά Ασία	145.000
Από τον Πόντο	257.000
Σύνολο	490.000

(Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, *Η Έξοδος Α'*, ξγ')

Γιώργος Μαργαρίτης, «Ο πόλεμος στη Μικρά Ασία», στην *Ιστορία των Ελλήνων*, τόμος 15, εκδόσεις Δομή, Αθήνα χ.χ., πίνακας Β', σ.178.

Κείμενο Γ

Στην ουσία τα εργατικά τάγματα ήταν στρατόπεδα συγκεντρώσεως για την εξόντωση του δυναμικότερου στοιχείου του ελληνικού πληθυσμού. Για να τα αποφύγουν οι Έλληνες, εξαγόραζαν τη θητεία ξεπουλώντας την περιουσία τους και οι φτωχότεροι κατέφευγαν στα βουνά. Έτσι χαρακτηρίζονταν λιποτάκτες και οι οικογένειές τους αντιμετώπιζαν τα σκληρά αντίποινα της εξουσίας [...]. Σύμφωνα με έκθεση Ελλήνων βουλευτών του οθωμανικού κοινοβουλίου (στα τέλη του 1918) 250.000 Έλληνες πέθαναν από κακουχίες στα εργατικά τάγματα.

Έφη Αλλαμανή και Κρίστα Παναγιωτοπούλου, «Ο ελληνισμός της Μικράς Ασίας σε διωγμό», στην *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΕ' (Νεότερος Ελληνισμός, από το 1913 έως 1941), Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1978, σ. 101.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Α. ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1914 – 1922

1. Ο διωγμός του 1914 (ο πρώτος διωγμός)

+

4. Η παλιννόστηση

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2014)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα, να αναφερθείτε:

- α. στις μεθοδεύσεις των Τούρκων εναντίον των Μικρασιατών Ελλήνων, κατά τον πρώτο διωγμό, το 1914 και
- β. στις συνθήκες που βρήκαν οι πρόσφυγες στην πατρίδα τους κατά την παλιννόστηση.

Κείμενο Α

[...] Τα γεγονότα διαδραματίστηκαν σε δύο φάσεις [...]. Η πρώτη φάση αρχίζει στα τέλη του Μάη του 1914, δύο μήνες πριν τον Ευρωπαϊκό πόλεμο, και καλύπτει τον Ιούνιο κι ένα μέρος του Ιουλίου. Στα τέλη του Ιουλίου, ο σκοπός είχε επιτευχθεί και ο πόλεμος επέτρεπε τη δημιουργία νέων πιο ολοκληρωμένων και διευρυσμένων σχεδίων. Οι καταστροφές και τα συντριμμία είχαν μεγαλύτερη ένταση και συνέχεια το πρώτο δεκαπενθήμερο του Ιουνίου [...].

Η [δεύτερη φάση] διακρίνεται από την προηγούμενη λόγω της μεγαλύτερης έκτασης των μέτρων και λόγω των διαφορετικών μεθόδων που ακολουθήθηκαν. Ο πληθυσμός που είχε πληγεί μεταξύ Μαΐου και Ιουλίου 1914, κυμαινόταν από 150.000 ως 200.000 [...]. Κατά τη δεύτερη περίοδο [...] κυμαινόταν από 700.000 έως 800.000 [...]. Οι πληθυσμοί από τις εκκενωθείσες περιοχές δεν μπόρεσαν να καταφύγουν στα νησιά και στην Ελλάδα, και οι περισσότεροι αφανίσθηκαν [...]. Η Σμύρνη απειλήθηκε σοβαρά.

Félix Sartiaux, *Η Ελληνική Μικρασία*, μτφ. Ντ. Νίκα, εκδ. Ιστορητής, Αθήνα 1993, σσ. 159 – 160, 171.

Κείμενο Β

[...] Οι άγριες απελάσεις, η τρομοκρατία, οι δολοφονίες και οι βιαιότητες εναντίον των Ραγιαδών κατά μήκος της μικρασιατικής ακτής δεν τράβηξαν στη Δύση την προσοχή που τους άρμοζε. Είχαν όμως όλα τα χαρακτηριστικά του πολεμικού μέτρου που επέβαλλε μία δήθεν «στρατιωτική ανάγκη» και δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι

Τούρκοι και Γερμανοί είχαν πλήρη συνεργασία και ήταν σύμμαχοι στη διάρκεια του πολέμου [...].

Η καταστροφή της Φώκαιας προξένησε μεγάλη συγκίνηση στη Μασσαλία, που ιδρύθηκε από αποίκους προερχόμενους από την ομώνυμη αρχαία ελληνική αυτή πόλη. Η Φώκαια είναι η μητέρα της Μασσαλίας. Ο κ. Mancient ήταν αυτόπτης μάρτυρας στις σφαγές και τις λεηλασίες που έλαβαν χώρα στην πόλη [...]: «Κατά τη διάρκεια της νύχτας, οι οργανωμένες συμμορίες συνέχισαν τη λεηλασία της πόλης. Την αυγή έπεφταν συνεχείς πυροβολισμοί μπροστά στα σπίτια μας. Πεταχτήκαμε έξω και οι τέσσερις και βρεθήκαμε μπροστά σε ένα εφιαλτικό θέαμα. Η ορδή που είχε μπει στην πόλη ήταν οπλισμένη με γκράδες και παλιά τουφέκια του ιππικού. Ένα σπίτι είχε παραδοθεί στις φλόγες. Από όλες τις μεριές της πόλης οι χριστιανοί έτρεχαν στην προκυμαία, αναζητώντας βάρκες για να διαφύγουν. Όμως, ήδη από την προηγούμενη νύχτα είχαν εξαφανιστεί όλες. Κραυγές τρόμου ανακατεύονταν με τους κρότους των πυροβολισμών. Ο πανικός ήταν τόσο μεγάλος, ώστε μια γυναίκα και το παιδί της πνίγηκαν σε εξήντα εκατοστά νερό [...].»

George Horton, *Η μάστιγα της Ασίας*, ειδική έκδοση για την εφημερίδα *ΤΟ ΒΗΜΑ*, Αθήνα 2009, (αναπαραγωγή της εβδομης έκδοσης της «Εστίας», Αθήνα 2007) σσ. 65, 68 – 69.

Κείμενο Γ

[...] Τότε [1920], όσοι είχαμε φύγει με τον πρώτο Διωγμό του 1914 και βρισκόμασταν στη Μυτιλήνη, ξαναγυρίσαμε στο Αδραμύττι. Το βρήκαμε κατεστραμμένο. Τα σπίτια μας σε ελεεινή κατάσταση, μισοχαλασμένα από την έλλειψη συντήρησης. Οι δρόμοι ακάθαροι. Που εκείνο το Αδραμύττι που αφήσαμε το 1914, το γεμάτο ζωή και νοικοκυριό! Διώξαμε τους Τούρκους Βοσνίους πρόσφυγες που κάθονταν στα σπίτια μας. Ο καθένας πήγε στο δικό του σπίτι. Αρχίσαμε σιγά-σιγά, να στήνουμε το νοικοκυριό μας. Οι ντόπιοι Τούρκοι, όλο γλύκα, ήταν μαζί μας. Μας πλήρωσαν τα παλιά χρέη τους. Βλέπετε, είχαν την ανάγκη μας, ήταν ελληνική κατοχή. Ζούσαμε αμέριμνα.

Μαρτυρία Άννας Παρή, στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, *Η Εξοδος, Μαρτυρίες από τις επαρχίες των δυτικών παραλίων της Μικρασίας*, τ. Α, Αθήνα 1980, σσ. 228 – 229.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3
ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Α. ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1914 – 1922

2. Άλλα προσφυγικά ρεύματα

(Εξετάσεις Ομογενών 2002)

Να εξηγήσετε τις αιτίες της μετακίνησης των προσφύγων από τις συγκεκριμένες περιοχές που αναφέρονται στον παρακάτω πίνακα, μεταξύ των ετών 1919 έως και 1923. Να αναφερθείτε επίσης στις σχετικές διεθνείς συμφωνίες, όπου υπάρχουν.

ΠΙΝΑΚΑΣ

Προέλευση των προσφύγων που κατέφυγαν στην Ελλάδα

Χώρες	Αριθμός ατόμων
Τουρκία (σύνολο)	1.104.216
Ρωσία (σύνολο)	58.526
Βουλγαρία	49.027

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

B. Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

2. Το πρώτο διάστημα

(Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2004)

Αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που ακολουθεί και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφερθείτε στις ενέργειες που έγιναν για την αποκατάσταση των προσφύγων κατά το πρώτο διάστημα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Κείμενο

Κατά τις πρώτες ώρες της μικρασιατικής τραγωδίας, η πρώτη δραστηριοποίηση από πλευράς ελληνικών αρχών ήταν η συλλογή τροφίμων και χρημάτων για να περιθάλψουν τα ράκη που αποβιβάζονταν από το «Καρνάκ» και τη «Φρυγία», τα δυο ρώτα ξένα ατμόπλοια που κατέπλευσαν στον Πειραιά. Όπως ήταν φυσικό, εξίσου πρωταρχική ενέργεια υποδοχής ήταν η παραχώρηση, όπου υπήρχαν, των υποστέγων του Πειραιά, των προτεσταντικών εκκλησιών της πόλης και κάποιων αιθουσών του Τζάννειου Νοσοκομείου. Και πάρα πολύ σύντομα, στις εφημερίδες της 2ας Σεπτεμβρίου, πλάι στις ειδήσεις για τη «Σμύρνη που καίγεται», τους «χριστιανούς που σφαγιάζονται» και τον Βενιζέλο που «αγωνίζεται να σώσει τη Θράκη», διαβάζουμε στα ψιλά γράμματα ότι στο Υπουργείο Δικαιοσύνης «μελετάται η τροποποίηση του ενοικιοστασίου», στο σημείο που αφορά στην υπενοικίαση των δωματίων. Ακόμη, στο Ελεύθερον Βήμα παρουσιάζεται από τις πρώτες κιόλας μέρες «προσφορά δωματίου εντός κατοικίας» αλλά υπό τον εξής όρο: το δωμάτιο προσφέρεται «για ενοικίαση από οικότροφο προσφυγοπούλα». Τα δείγματα αυτά είναι προάγγελοι, κατά κάποιον τρόπο, των επικείμενων επιτάξεων, έστω και αν για την ώρα μάλλον δε φαίνεται να υπάρχει σαφής αντίληψη στο κράτος και στην κοινή γνώμη περί της εκτάσεως των γεγονότων. Στο μεταξύ οι καταλήψεις επεκτείνονται σε κάθε κενό, δημόσιο χώρο.

B. Δ. Γκιζελή, *Ο ξεριζωμός και η άλλη πατρίδα*, Αθήνα, εκδ. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, 1997, σ. 71 – 72.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

B. Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

2. Το πρώτο διάστημα

(Δ Εσπερινό – Κανονικές 2009)

Αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που ακολουθεί και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να περιγράψετε τις συνθήκες διαβίωσης των Μικρασιατών προσφύγων κατά το πρώτο διάστημα της έλευσής τους στην Ελλάδα.

Μαρτυρίες Μικρασιατών προσφύγων για την άφιξή τους στην Ελλάδα

«Δεκαπέντε μέρες μείναμε στα βαπόρια. Έπειτα φτάσαμε στον Πειραιά. Απ' τον Πειραιά μόνο τα σύρματα ξέρω. Στα σύρματα είκοσι μέρες μας κρατήσανε. Αμάν, πολύ μας ρεζιλέψανε, πολύ μας βασανίσανε [...].

Μας γδύσανε. Ότι φορούσαμε στον κλίβανο, άντε, τα βάλανε. Παπούτσια δεν είχαμε έπειτα να φορέσουμε. Μας δίνανε να φάμε. Είχαμε και μαζί μας. Όμως στην καραντίνα μεγάλο ρεζιλίκι, μεγάλο σεφιλίκι [= κακοπάθεια] ήτανε. Είκοσι μέρες κράτησε.

Από τον Αι-Γιώργη, απ' τον Πειραιά, μας βάλανε στο βαπόρι, στη Θεσσαλονίκη μας φέρανε. Μας βγάλανε και μας αφήσανε. Στα σοκάκια της Θεσσαλονίκης μας αφήσανε. Στα σοκάκια της Θεσσαλονίκης πεταμένοι ήμαστε [...]. Περνούσε ο κόσμος. Μας βλέπανε από μακριά. Δεν ερχόντανε κοντά μας:

-Προσφυγιά! προσφυγιά! λέγανε και περνούσανε...».

Η Εξοδος, έκδοση του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, Μαρτυρία Καλλισθένης Καλλίδου από το χωριό Φερτέκι της Καππαδοκίας, κοντά στη Νίγη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Β. Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

2. Το πρώτο διάστημα

(Εξετάσεις Ομογενών 2016)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε:

- α. στις συνθήκες ζωής των προσφύγων μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, κατά το πρώτο διάστημα της άφιξής τους στην Ελλάδα και
- β. στην προσωρινή στέγαση αυτών, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα.

Κείμενο Α

Οι συνθήκες άφιξης, η σωματική ταλαιπωρία, η κακή διατροφή, η υποτυπώδης στέγαση σε συνδυασμό με την απουσία ύδρευσης και αποχέτευσης και ο ψυχικός τραυματισμός επιβάρυναν την υγεία των προσφύγων. Η θνησιμότητα μεταξύ των προσφύγων, ιδιαίτερα κατά τους πρώτους μήνες, ήταν πολύ υψηλή. Αυξημένη κατά πολύ ήταν και η βρεφική θνησιμότητα, καθώς οι κακουχίες οδηγούσαν σε πρόωρους τοκετούς και αποβολές. Ιδιαίτερη μέριμνα δόθηκε στην αντιμετώπιση των επιδημικών και μολυσματικών ασθενειών, όπως ήταν η ευλογιά, ο εξανθηματικός τύφος, η γρίπη, τα τραχώματα [...].

Ν. Ανδριώτης, «Οι πρόσφυγες. Η άφιξη και τα πρώτα μέτρα περίθαλψης», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000*, τ. 7, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2003, σ. 81.

Κείμενο Β

[...] Στις εφημερίδες της 2ας Σεπτεμβρίου, [1922] πλάι στις ειδήσεις για τη «Σμύρνη που καίγεται», τους «χριστιανούς που σφαγιάζονται» και τον Βενιζέλο που «αγωνίζεται να σώσει τη Θράκη», διαβάζουμε στα ψιλά γράμματα ότι στο Υπουργείο Δικαιοσύνης «μελετάται η τροποποίηση του ενοικιοστασίου», στο σημείο που αφορά στην υπενοικίαση των δωματίων. Ακόμη, στο *Ελεύθερον Βήμα* παρουσιάζεται από τις πρώτες κιόλας μέρες «προσφορά δωματίου εντός κατοικίας», αλλά υπό τον εξής όρο: το δωμάτιο προσφέρεται «για ενοικίαση από οικότροφο προσφυγοπούλα». Τα δείγματα αυτά είναι προάγγελοι, κατά κάποιον τρόπο, των επικείμενων επιτάξεων [...]. Κι έτσι, έντεκα μόλις μέρες αργότερα, στις 22 Νοεμβρίου, έρχεται νέο ΝΔ [Νομοθετικό Διάταγμα] βάσει του οποίου ο Υπουργός Περιθάλψεως, αν κρίνει ανεπαρκή την προσωρινή στέγαση, εξουσιοδοτείται να επεκτείνει την επίταξη και επί ακινήτων κατοικουμένων ή

οπωσδήποτε χρησιμοποιούμενων. Από τη στιγμή αυτή, το προσφυγικό ζήτημα αφορά άμεσα κάθε Έλληνα κάτοικο. Κανείς πλέον δεν μπορεί να μείνει απαθής.

Ο Χένρυ Μοργκεντάου [Αμερικανός διπλωμάτης] τώρα δηλώνει: «Και το τελευταίο ελληνικό νοικοκυριό άνοιξε διάπλατα τις πόρτες του και δέχτηκε κάποιους πρόσφυγες. Στην Αθήνα πάνω από πέντε χιλιάδες δωμάτια σε ιδιωτικά σπίτια προσφέρθηκαν σε πρόσφυγες». Ο αριθμός μένει να εξακριβωθεί. Μεγέθη σε εθνικό επίπεδο είναι δύσκολο να βρεθούν. Σε άλλα κείμενα της εποχής αναφέρονται οχτώ χιλιάδες δωμάτια [...].

Βίκα Δ. Γκιζελή, «Επίταξις ακινήτων κατοικουμένων ή οπωσδήποτε χρησιμοποιούμενων», στο συλλογικό τόμο, *Ο ξεριζωμός και η άλλη πατρίδα*, Επιστημονικό Συμπόσιο, εκδ. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 1997, σσ. 71 – 72 και 72 – 74, στο *Αξιολόγηση των μαθητών της Γ' Τάξης του Ενιαίου Λυκείου στο μάθημα Θέματα της Νεοελληνικής Ιστορίας*, τ. Β', ΥΠΕΠΘ (Κ.Ε.Ε.), Αθήνα 2000, σσ. 192 – 194.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Β. Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

2. Το πρώτο διάστημα

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2022)

Πώς αντιμετωπίστηκαν οι πρώτες στοιχειώδεις και πιεστικές ανάγκες των προσφύγων της Μικρασιατικής καταστροφής, μετά την άφιξή τους στην Ελλάδα; Να απαντήσετε συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται.

Κείμενο Α

Το φθινόπωρο του 1922 όλοι οι δημόσιοι χώροι της Αθήνας και του Πειραιά είχαν «καταληφθεί» από πρόσφυγες. Κεντρικές πλατείες και δρόμοι, δημόσιες υπηρεσίες, θέατρα, ξενοδοχεία, δημόσια λουτρά, αποθήκες και υπόστεγα «στέγαζαν» χιλιάδες ανθρώπους.

Τον Σεπτέμβριο του 1922, το υπουργείο Εθνικής Οικονομίας εξέδωσε απόφαση σύμφωνα με την οποία επιτρεπόταν η τοποθέτηση κλινών στους διαδρόμους των ξενοδοχείων [...].

Στις αρχές Δεκεμβρίου του 1922, σύμφωνα με ανακοίνωση του γραφείου του δημάρχου Αθηνών, περίπου 70.000 πρόσφυγες διέμεναν σε 130 πρόχειρους καταυλισμούς διάσπαρτους σε ολόκληρη την πόλη. Η δημοτική αρχή επιδόθηκε σε έναν αγώνα με το χρόνο για να καθαρίσει και να διαμορφώσει κατάλληλα χώρους στους οποίους θα μπορούσαν να διαμείνουν προσωρινά οι πρόσφυγες [...].

Χαρακτηριστική της κατάστασης που αντιμετώπιζαν οι πρόσφυγες μετά την αποβίβασή τους στο λιμάνι του Πειραιά είναι η εικόνα που καταγράφεται από την Τασία Χρυσάφη-Ακερμανίδου, ένα από τα παιδιά που γεννήθηκαν πάνω στα πλοία κατά τη διάρκεια μεταφοράς των προσφύγων στην Ελλάδα [...].

Μετά από περιπλάνηση αρκετών ημερών, η οικογένεια Ακερμανίδη βρήκε στέγη με τη βοήθεια μιας γυναίκας που έμενε στη συνοικία της Γαργαρέττας κάτω από την Ακρόπολη. Ο μοναδικός χώρος που μπορούσε να τους προσφέρει ήταν ένα κοτέτσι στην αυλή του σπιτιού της. Αφού πρώτα έσφαξε τη μοναδική κότα που είχε και ασβέστωσε καλά το χώρο, το κοτέτσι αποτέλεσε το πρώτο «σπίτι» της οικογένειας Ακερμανίδη για έναν τουλάχιστον μήνα μετά την άφιξή της στην Αθήνα.

Μενέλαος Χαραλαμπίδης, «Πρόσφυγες και γηγενείς στη μεταπολεμική Αθήνα. Πτυχές μιας δύσκολης συνύπαρξης», στο: Αρτ. Ψαρομήλιγκος και Βασιλική Λάζου (επιμ.),

Κείμενο Β

«Βλέπετε εκεί;», μας λέει ο βαρκάρης. «Είναι η εκκλησία του Αγίου Νικολάου. Εκεί έχουν μαζευτεί πολλοί πρόσφυγες. Πηγαίνετε κι εσείς».

Πράγματι, προχωράμε και φτάνουμε στην εκκλησία. Η εκκλησία ήταν γεμάτη από κόσμο [...]. Κάποια στιγμή, μετά από ώρες, που μου φάνηκαν αιώνες, ξημέρωσε, και με τις πρώτες χλομές ακτίνες του ήλιου κινήσαμε να βρούμε το σπίτι του συγγενή μας, του Γιάννη του Σιδέρη. Ξέραμε πως έμενε στην οδό Ευκλείας 6. Τυχεροί μέσα στα τόσα που μας συνέβαιναν, βρήκαμε το δρόμο πολύ κοντά στην εκκλησία όπου είχαμε διανυκτερεύσει. Χτυπάω την πόρτα του σπιτιού που μας δείξαν. Μου άνοιξαν κάποιοι άνθρωποι, ενοικιαστές κι αυτοί στο ίδιο κτίριο. Τότε στην Ελλάδα η φτώχεια ήταν μεγάλη. Πέντε έξι οικογένειες νοίκιαζαν ένα σπίτι και είχαν κοινή κουζίνα. Μας καλοδέχτηκαν οι άνθρωποι κι έστειλαν να ειδοποιήσουν το θείο μου το Γιάννη. Όλοι μάς φρόντισαν και μας έβαλαν να φάμε κι εμείς τους ρωτούσαμε αν είχαν δει τους δικούς μας.

Φιλώ Χαϊδεμένου, *Τρεις αιώνες, μια ζωή*, Αθήνα 2005, σ. 146.

Κείμενο Γ

Η μεγάλη έξοδος των χριστιανών από τη Μικρά Ασία είχε ξεκινήσει [...]. Οι γυναίκες και τα παιδιά χωρίστηκαν από τους άντρες τους, στριμώχτηκαν στα πλοία και διαπεραιώθηκαν στον Πειραιά ή στη Θεσσαλονίκη. Έφτασαν, καθώς σημειώνουν όλοι οι παρατηρητές, χωρίς καμία βούληση. Πέρασαν μήνες στα αυτοσχέδια προσφυγικά στρατόπεδα, όπου ζούσαν κάτω από σκηνές, στον περίβολο του ναού του Ολυμπίου Διός στην Αθήνα, και σε άλλα στρατόπεδα, ενώ φιλάνθρωποι εθελοντές τους εφοδίαζαν με σούπα, ψωμί και κουβέρτες, ώσπου να βρουν τη θέληση να σταθούν ξανά στα πόδια τους.

Michael Llewellyn Smith, *Το όραμα της Ιωνίας: Η Ελλάδα στη Μικρά Ασία, 1919-1922*
(μτφρ. Λίνα Κάσδαγλη), Αθήνα 2002, σσ. 550 – 551.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Β. Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

2. Το πρώτο διάστημα

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2008)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές γνώσεις σας και τις πληροφορίες των παραθεμάτων που σας δίνονται, να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις:

- α. Με ποιους τρόπους αντιμετωπίστηκαν οι πρώτες στοιχειώδεις ανάγκες των προσφύγων αμέσως μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή;
- β. Πώς αντιμετωπίστηκε ειδικότερα το πρόβλημα της προσωρινής στέγασης των προσφύγων;

Κείμενο

Κατά τις πρώτες ώρες της μικρασιατικής τραγωδίας, η πρώτη δραστηριοποίηση από πλευράς ελληνικών αρχών ήταν η συλλογή τροφίμων και χρημάτων για να περιθάλλουν τα ράκη³ που αποβιβάζονταν από το «Καρνάκ» και τη «Φρυγία», τα δυο πρώτα ξένα ατμόπλοια που κατέπλευσαν στον Πειραιά. Όπως ήταν φυσικό, εξίσου πρωταρχική ενέργεια υποδοχής ήταν η παραχώρηση, όπου υπήρχαν, των υποστέγων του Πειραιά, των προτεσταντικών εκκλησιών της πόλης και κάποιων αιθουσών του Τζάννειου Νοσοκομείου. Και πάρα πολύ σύντομα, στις εφημερίδες της 2ας Σεπτεμβρίου, [...] διαβάζουμε στα ψιλά γράμματα ότι στο Υπουργείο Δικαιοσύνης «μελετάται η τροποποίηση του ενοικιοστασίου», στο σημείο που αφορά στην υπενοικίαση των δωματίων. Ακόμη, στο *Ελεύθερον Βήμα* παρουσιάζεται από τις πρώτες κιόλας μέρες «προσφορά δωματίου εντός κατοικίας», αλλά υπό τον εξής όρο: το δωμάτιο προσφέρεται «για ενοικίαση από οικότροφο προσφυγοπούλα». Τα δείγματα αυτά είναι οι προάγγελοι, κατά κάποιον τρόπο, των επικείμενων επιτάξεων, έστω και αν για την ώρα μάλλον δε φαίνεται να υπάρχει σαφής αντίληψη στο κράτος και στην κοινή γνώμη περί της εκτάσεως των γεγονότων. Στο μεταξύ οι καταλήψεις επεκτείνονται σε κάθε κενό, δημόσιο χώρο.

Βίκα Δ. Γκιζελή, *Επίταξες ακινήτων κατοικουμένων ή οπωσδήποτε χρησιμοποιουμένων*,
στον τόμο: *Ο Ξεριζωμός και η άλλη πατρίδα. Επιστημονικό συμπόσιο*,

Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 1997, σσ. 71 – 72.

³ εξαθλιωμένοι πρόσφυγες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Β. Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

3. Η Σύμβαση της Λοζάνης και η ανταλλαγή των πληθυσμών

(Δ Εσπερινό – Κανονικές 2006)

Αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που ακολουθούν και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να απαντήσετε στα παρακάτω ερωτήματα:

- α. Τι προέβλεπε η ελληνοτουρκική Σύμβαση της 30ής Ιανουαρίου 1923 για την ανταλλαγή των πληθυσμών Ελλάδας και Τουρκίας;
- β. Τι προέβλεπαν οι όροι της παραπάνω Σύμβασης σε ό,τι αφορά τους ανταλλάξιμους;
- γ. Πώς αντέδρασαν οι πρόσφυγες, όταν έγιναν γνωστοί οι όροι της Σύμβασης, και ποια επιχειρήματα επικαλέστηκαν;

Κείμενο Α

«ΣΥΜΒΑΣΙΣ

Αφορώσα την ανταλλαγήν των Ελληνο-τουρκικών πληθυσμών και Πρωτόκολλον, υπογραφέντα την 30ην Ιανουαρίου 1923. Η Κυβέρνησις της Μεγάλης Εθνοσυνελεύσεως της Τουρκίας και η Ελληνική Κυβέρνησις συνεφώνησαν επί των ακολούθων όρων.

Άρθρον 1.

Από της 1 Μαΐου 1923, θέλει διενεργηθή η υποχρεωτική ανταλλαγή των Τούρκων υπηκόων Ελληνικού Ορθοδόξου θρησκειύματος, εγκατεστημένων επί των τουρκικών εδαφών, και των Ελλήνων υπηκόων Μουσουλμανικού θρησκειύματος, εγκατεστημένων επί των ελληνικών εδαφών.

Τα πρόσωπα ταύτα δεν θα δύνανται να έλθωσιν ίνα εγκατασταθώσιν εκ νέου εν Τουρκία ή αντιστοίχως εν Ελλάδι, άνευ της αδειάς της Τουρκικής Κυβερνήσεως ή αντιστοίχως της Ελληνικής Κυβερνήσεως».

Κείμενο Β

Ψήφισμα που εγκρίθηκε από τους πρόσφυγες της Αθήνας στην Ομόνοια στο πάνδημο συλλαλητήριο που οργανώθηκε για να εκφραστεί η αντίθεσή τους στην υποχρεωτική ανταλλαγή.

Οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας, της Ανατολικής Θράκης και του Εύξεινου Πόντου ...

θεωρούν ότι η Ανταλλαγή των ελληνικών πληθυσμών της Τουρκίας που ανέρχονται σε ένα εκατομμύριο διακόσιες χιλιάδες απέναντι σε τριακόσιες χιλιάδες μουσουλμάνους της Ελλάδας ... πλήττει καίρια την παγκόσμια συνείδηση και την παγκόσμια ηθική ... ότι είναι αντίθετη προς τα ιερότερα δικαιώματα του ανθρώπου, της ελευθερίας και ιδιοκτησίας· ότι το σύστημα της Ανταλλαγής αποτελεί νέα και κεκαλυμμένη μορφή αναγκαστικού εκπατρισμού και αναγκαστικής απαλλοτριώσης που κανένα κράτος δεν έχει το δικαίωμα να θέσει σε εφαρμογή παρά τη θέληση των πληθυσμών. Ότι οι ελληνικοί πληθυσμοί της Μικρασίας, αυτόχθονες από πανάρχαιους χρόνους στη γη που κατοικούσαν και πάνω στην οποία τα δικαιώματά τους είναι αναπαλλοτριώτα και απαράγραπτα, δεν μετανάστευσαν με τη θέλησή τους αλλά εκδιώχθηκαν από τις εστίες τους αντιμετωπίζοντας το φάσμα της σφαγής ... Οι αλύτρωτοι Έλληνες συναγμένοι εδώ και σε άλλες πόλεις και νησιά της Ελλάδας αποφασίζουν και ψηφίζουν ομόφωνα να αξιώσουν τη δυνατότητα να παλιννοστήσουν στις πατρίδες τους κάτω από ουσιαστικές συνθήκες εγγύησης που θα καταστήσουν αυτήν την παλιννόστηση πραγματοποιήσιμη ... Σε αντίθετη περίπτωση καταγγέλλουν την αδικία που τους γίνεται, σαν μια προσβολή δίχως προηγούμενο κατά της ανθρωπότητας και του πολιτισμού».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

B. Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

3. Η Σύμβαση της Λοζάνης και η ανταλλαγή των πληθυσμών

(Δ Εσπερινό – Κανονικές 2001)

Με βάση το παρακάτω ψήφισμα και τις ιστορικές σας γνώσεις να αναφέρετε τις αντιδράσεις των Μικρασιατών προσφύγων στην ανταλλαγή των πληθυσμών και τα επιχειρήματά τους.

Ψήφισμα που εγκρίθηκε από τους πρόσφυγες της Αθήνας στην Ομόνοια, στο πάνδημο συλλαλητήριο της 21-1-1923 που οργανώθηκε για να εκφραστεί η αντίθεσή τους στην υποχρεωτική ανταλλαγή

Οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας, της Ανατολικής Θράκης και του Εύξεινου Πόντου... θεωρούν ότι η Ανταλλαγή των ελληνικών πληθυσμών της Τουρκίας που ανέρχονται σε ένα εκατομμύριο διακόσιες χιλιάδες απέναντι σε τριακόσιες χιλιάδες μουσουλμάνους της Ελλάδας ... πλήττει καίρια την παγκόσμια συνείδηση και την παγκόσμια ηθική ... ότι είναι αντίθετη προς τα ιερότερα δικαιώματα του ανθρώπου, της ελευθερίας και ιδιοκτησίας· ότι το σύστημα της Ανταλλαγής αποτελεί νέα και κεκαλυμμένη μορφή αναγκαστικού εκπατρισμού και αναγκαστικής απαλλοτρίωσης που κανένα κράτος δεν έχει το δικαίωμα να θέσει σε εφαρμογή παρά τη θέληση των πληθυσμών. Ότι οι ελληνικοί πληθυσμοί της Μικρασίας, αυτόχθονες από πανάρχαιους χρόνους στη γη που κατοικούσαν και πάνω στην οποία τα δικαιώματά τους είναι αναπαλλοτρίωτα και απαράγραπτα, δεν μετανάστευσαν με τη θέλησή τους αλλά εκδιώχθηκαν από τις εστίες τους αντιμετωπίζοντας το φάσμα της σφαγής ... Οι αλύτρωτοι Έλληνες συναγμένοι εδώ και σε άλλες πόλεις και νησιά της Ελλάδας αποφασίζουν και ψηφίζουν ομόφωνα να αξιώσουν τη δυνατότητα να παλιννοστήσουν στις πατρίδες τους κάτω από ουσιαστικές συνθήκες εγγύησης που θα καταστήσουν αυτήν την παλιννόστηση πραγματοποιήσιμη ... Σε αντίθετη περίπτωση καταγγέλλουν την αδικία που τους γίνεται, σαν μία προσβολή δίχως προηγούμενο κατά της ανθρωπότητας και του πολιτισμού.

Δημοσιεύτηκε στο *Ελεύθερο Βήμα*, Δευτέρα, 9/22-1-1923, σελ. 3, στ. 3 – 6.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Β. Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

3. Η Σύμβαση της Λοζάνης και η ανταλλαγή των πληθυσμών

(Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2009)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από το παράθεμα που σας δίνεται, να παρουσιάσετε την αντίδραση των προσφύγων, όπως αυτή εκδηλώθηκε μετά την υπογραφή της ελληνοτουρκικής Σύμβασης της Λοζάνης στις 30 Ιανουαρίου 1923, και να εκθέσετε τα επιχειρήματα που αυτοί χρησιμοποίησαν για να υποστηρίξουν τις θέσεις τους.

Ψήφισμα που εγκρίθηκε από τους πρόσφυγες της Αθήνας στην Ομόνοια, στο πάνδημο συλλαλητήριο της 21-1-1923 που οργανώθηκε για να εκφραστεί η αντίθεσή τους στην υποχρεωτική ανταλλαγή

Οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας, της Ανατολικής Θράκης και του Εύξεινου Πόντου ... θεωρούν ότι η Ανταλλαγή των ελληνικών πληθυσμών της Τουρκίας που ανέρχονται σε ένα εκατομμύριο διακόσιες χιλιάδες απέναντι σε τριακόσιες χιλιάδες μουσουλμάνους της Ελλάδας ... πλήττει καίρια την παγκόσμια συνείδηση και την παγκόσμια ηθική ... ότι είναι αντίθετη προς τα ιερότερα δικαιώματα του ανθρώπου, της ελευθερίας και ιδιοκτησίας· ότι το σύστημα της Ανταλλαγής αποτελεί νέα και κεκαλυμμένη μορφή αναγκαστικού εκπατρισμού και αναγκαστικής απαλλοτρίωσης που κανένα κράτος δεν έχει το δικαίωμα να θέσει σε εφαρμογή παρά τη θέληση των πληθυσμών. Ότι οι ελληνικοί πληθυσμοί της Μικρασίας, αυτόχθονες από πανάρχαιους χρόνους στη γη που κατοικούσαν και πάνω στην οποία τα δικαιώματά τους είναι αναπαλλοτρίωτα και απαράγραπτα, δεν μετανάστευσαν με τη θέλησή τους αλλά εκδιώχθηκαν από τις εστίες τους αντιμετωπίζοντας το φάσμα της σφαγής. ... Οι αλύτρωτοι Έλληνες συναγμένοι εδώ και σε άλλες πόλεις και νησιά της Ελλάδας αποφασίζουν και ψηφίζουν ομόφωνα να αξιώσουν τη δυνατότητα να παλιννοστήσουν στις πατρίδες τους κάτω από ουσιαστικές συνθήκες εγγύησης που θα καταστήσουν αυτήν την παλιννόστηση πραγματοποιήσιμη ... Σε αντίθετη περίπτωση καταγγέλλουν την αδικία που τους γίνεται, σαν μία προσβολή δίχως προηγούμενο κατά της ανθρωπότητας και του πολιτισμού.

Δημοσιεύτηκε στο *Ελεύθερο Βήμα*, Δευτέρα, 9/22-1-1923, σελ. 3, στ. 3 – 6.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

B. Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

3. Η Σύμβαση της Λοζάνης και η ανταλλαγή των πληθυσμών

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2005)

Αντλώντας στοιχεία από το παρακάτω κείμενο και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να παρουσιάσετε τις αντιδράσεις των προσφύγων που βρίσκονταν στην Ελλάδα, για την υποχρεωτική ανταλλαγή και να καταγράψετε τα επιχειρήματά τους.

Ψήφισμα που εγκρίθηκε από τους πρόσφυγες της Αθήνας στην Ομόνοια, στο πάνδημο συλλαλητήριο της 21-1-1923 που οργανώθηκε για να εκφραστεί η αντίθεσή τους στην υποχρεωτική ανταλλαγή

Οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας, της Ανατολικής Θράκης και του Εύξεινου Πόντου ... θεωρούν ότι η Ανταλλαγή των ελληνικών πληθυσμών της Τουρκίας που ανέρχονται σε ένα εκατομμύριο διακόσιες χιλιάδες, απέναντι σε τριακόσιες χιλιάδες μουσουλμάνους της Ελλάδας ... πλήττει καίρια την παγκόσμια συνείδηση και την παγκόσμια ηθική ... ότι είναι αντίθετη προς τα ιερότερα δικαιώματα του ανθρώπου, της ελευθερίας και ιδιοκτησίας' ότι το σύστημα της Ανταλλαγής αποτελεί νέα και κεκαλυμμένη μορφή αναγκαστικού εκπατρισμού και αναγκαστικής απαλλοτρίωσης που κανένα κράτος δεν έχει το δικαίωμα να θέσει σε εφαρμογή παρά τη θέληση των πληθυσμών. Ότι οι ελληνικοί πληθυσμοί της Μικρασίας, αυτόχθονες από πανάρχαιους χρόνους στη γη που κατοικούσαν και πάνω στην οποία τα δικαιώματά τους είναι αναπαλλοτριώτα και απαράγραπτα, δεν μετανάστευσαν με τη θέλησή τους αλλά εκδιώχθηκαν από τις εστίες τους αντιμετωπίζοντας το φάσμα της σφαγής ... Οι αλύτρωτοι Έλληνες συναγμένοι εδώ και σε άλλες πόλεις και νησιά της Ελλάδας αποφασίζουν και ψηφίζουν ομόφωνα να αξιώσουν τη δυνατότητα να παλιννοστήσουν στις πατρίδες τους κάτω από ουσιαστικές συνθήκες εγγύησης που θα καταστήσουν αυτήν την παλιννόστηση πραγματοποιήσιμη ... Σε αντίθετη περίπτωση καταγγέλλουν την αδικία που τους γίνεται σαν μία προσβολή δίχως προηγούμενο κατά της ανθρωπότητας και του πολιτισμού.

Δημοσιεύτηκε στο *Ελεύθερο Βήμα*, Δευτέρα, 9/22-1-1923, σελ. 3, στ. 3 – 6.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Β. Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

3. Η Σύμβαση της Λοζάνης και η ανταλλαγή των πληθυσμών

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2013 και Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2013)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα, να αναφέρετε τις αντιδράσεις των προσφύγων:

- α. στην υπογραφή της Σύμβασης της Ανταλλαγής (Ιανουάριος 1923) και
- β. στην υπογραφή της Συμφωνίας της Άγκυρας (Ιούνιος 1930).

Κείμενο Α

Το προσφυγικό ψήφισμα (21-1-1923)

«Οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας, της Ανατολικής Θράκης και του Εύξεινου Πόντου [...] θεωρούν ότι η Ανταλλαγή των ελληνικών πληθυσμών της Τουρκίας που ανέρχονται σε ένα εκατομμύριο διακόσιες χιλιάδες απέναντι σε τριακόσιες χιλιάδες μουσουλμάνους της Ελλάδας [...] πλήττει καίρια την παγκόσμια συνείδηση και την παγκόσμια ηθική [...] ότι είναι αντίθετη προς τα ιερότερα δικαιώματα του ανθρώπου, της ελευθερίας και της ιδιοκτησίας· ότι το σύστημα της Ανταλλαγής αποτελεί νέα και κεκαλυμμένη μορφή αναγκαστικού εκπατρισμού και αναγκαστικής απαλλοτρίωσης που κανένα κράτος δεν έχει το δικαίωμα να θέσει σε εφαρμογή παρά τη θέληση των πληθυσμών του. Ότι οι ελληνικοί πληθυσμοί της Μικρασίας, αυτόχθονες από πανάρχαιους χρόνους στη γη που κατοικούσαν και πάνω στην οποία τα δικαιώματά τους είναι αναπαλλοτρίωτα και απαράγραπτα δεν μετανάστευσαν με τη θέλησή τους αλλά εκδιώχθηκαν από τις εστίες τους αντιμετωπίζοντας το φάσμα της σφαγής [...]. Οι αλύτρωτοι Έλληνες συναγμένοι εδώ και σε άλλες πόλεις και νησιά της Ελλάδας αποφασίζουν και ψηφίζουν ομόφωνα να αξιώσουν τη δυνατότητα να παλιννοστήσουν στις πατρίδες τους κάτω από ουσιαστικές συνθήκες εγγύησης που θα καταστήσουν αυτήν την παλιννόστηση πραγματοποιήσιμη [...]. Σε αντίθετη περίπτωση καταγγέλλουν την αδικία που τους γίνεται, σαν μία προσβολή δίχως προηγούμενο κατά της ανθρωπότητας και του πολιτισμού».

Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας Γ' Γενικού Λυκείου, Θεωρητική Κατεύθυνση, Αθήνα: ΠΥΕ, «Διόφαντος», 2013, σσ. 151 – 152.

Κείμενο Β

Οικονομικό Σύμφωνο και προσφυγικές αποζημιώσεις

Ἡ συζήτηση στὴ Βουλὴ γιὰ τὴν ἐπικύρωση τοῦ οἰκονομικοῦ συμφώνου τῆς 10^{ης} Ἰουνίου γρήγορα θὰ στραφεῖ γύρω ἀπὸ τὴν ἀδικία ποὺ γινόταν σὲ βάρος τοῦ προσφυγικοῦ κόσμου καὶ τὶς ἀποζημιώσεις ποὺ θὰ ἔπρεπε ἢ ὄχι νὰ τοῦ δοθοῦν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὸν ἀποσβεστικὸ συμψηφισμὸ τῶν λογαριασμῶν μὲ τὴν Τουρκία.

Ἡ συζήτηση δὲν κρατήθηκε πάντα σὲ ἐπίπεδα ἀξιοπρέπειας [...]. Ἡ ἀτμόσφαιρα παρέμεινε ἠλεκτρισμένη ὄχι μόνο ἐξαιτίας τῆς παρουσίας ἀλλὰ καὶ τῆς ἀσταμάτητης παρέμβασης τῶν προσφύγων βουλευτῶν, οἱ ὅποιοι ἔχοντας ἀφήσει καὶ οἱ ἴδιοι μεγάλες περιουσίες στὴ Μ. Ἀσία εἶχαν κάθε συμφέρον νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ἀποψη ὅτι τὸ ἑλληνικὸ κράτος ἔπρεπε νὰ ὑποκαταστήσει τὸ τουρκικὸ στὶς ὑποχρεώσεις ποὺ δημιούργησε ἡ σύμβαση ἀνταλλαγῆς ὡς πρὸς τὴν ἀνταλλάξιμη περιουσία [...].

Οἱ πρόσφυγες βουλευτὲς τῆς Ἑνώσης Φιλελευθέρων, ἀνεξάρτητα ἢ κατὰ ομάδες, θὰ ὑψώσουν βέβαια φωνὴ διαμαρτυρίας ἐναντίον τῆς θυσίας ποὺ θὰ ὑποστοῦν οἱ συμπατριῶτες τους. Θὰ δοῦν στὶς συμφωνίες αὐτὲς τὴν ἐπισφράγιση τῆς ἐθνικῆς συμφορᾶς [...].

Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι γενικὰ ἐπικράτησαν τρεῖς τάσεις: 1) Ἡ ἀδιάλλακτη, ποὺ τὴν ἐκπροσωποῦσαν οἱ ὀργανωτὲς τοῦ προσφυγικοῦ συλλαλητηρίου. Γι' αὐτοὺς τὸ ἑλληνικὸ δημόσιο ἦταν ὑποχρεωμένο νὰ καταβάλλει στοὺς πρόσφυγες ὀλοκληρωτικὴ ἀποζημίωση. 2) Ἡ διαλλακτικὴ τάση, ποὺ ἀναγνώριζε ὅτι τὸ ἑλληνικὸ κράτος δὲν ἦταν ὑποχρεωμένο νὰ ἀποζημιώσει ὀλοκληρωτικὰ τοὺς πρόσφυγες ἀλλὰ ὅτι εἶχε τὴν ἠθικὴ ὑποχρέωση νὰ ἀποπερατώσει τὴν προσφυγικὴ ἀποκατάσταση, πράγμα ποὺ δὲν ἀπεῖχε πολὺ ἀπὸ τὶς θέσεις καὶ τὶς ὑποσχέσεις τοῦ Βενιζέλου. 3) Ὁ μέσος ὅρος, ποὺ θέλησε νὰ κατοχυρώσει τὴν ἐπιφύλαξη τῶν δικαιωμάτων ποὺ εἶχαν οἱ πρόσφυγες.

Ἰφ. Ἀναστασιάδου, Ὁ Βενιζέλος καὶ τὸ Ἑλληνοτουρκικὸ Σύνφωνο Φιλίας 1930, στο: *Μελετήματα γύρω ἀπὸ τὸν Βενιζέλο καὶ τὴν ἐποχὴ του*, ἐποπτεία Θ. Βερέμη καὶ Οδ. Δημητρακόπουλου, Ἀθήνα: Φιλιππότης, 1980, σσ. 326 – 328.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Β. Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

3. Η Σύμβαση της Λοζάνης και η ανταλλαγή των πληθυσμών

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2015 και Δ Εσπερινό – Κανονικές 2015)

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα Α, Β και Γ που σας δίνονται:

- α. να αναφερθείτε στις ρυθμίσεις της Σύμβασης της Λοζάνης της 30ης Ιανουαρίου 1923 για την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.
- β. να εξηγήσετε πώς η υπογραφή της Σύμβασης της Λοζάνης συνδέεται με την πραγματικότητα που είχε διαμορφωθεί μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, καθώς και με τις βλέψεις των ηγετών των δύο κρατών.

Κείμενο Α

Μια μέρα ήρθε στο Γκέλβερι Επιτροπή, από την Ελλάδα, όπως έλεγαν. Πήγαν μαζί τους και οι δικοί μας, για να κουβεντιάσουν για την Ανταλλαγή [...]. Οι άνθρωποι της Επιτροπής ήρθαν και μας έγραψαν τα ονόματα και τις περιουσίες μας. Μας είπαν πως θα γίνει Ανταλλαγή, θα πάμε στην Ελλάδα. Μας σύστησαν να μην φοβόμαστε. Να πουλήσουμε ό,τι μπορούμε από την κινητή μας περιουσία, και τα υπόλοιπα να τα πάρουμε μαζί μας. Μας είπαν πως, αν υπάρχουν στο χωριό μας τουρκεμένοι, μπορούνε, αν θέλουν, να φύγουν κι αυτοί για την Ελλάδα.

Η Έξοδος, τ.Β', Μαρτυρίες από τις επαρχίες της κεντρικής και νότιας Μικρασίας (Επιμ. Γ. Μουρέλος), Αθήνα:

Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, 1982, σ. 9.

Κείμενο Β

Η ελληνική πλευρά [το 1923] επεδίωκε την ανταλλαγή των πληθυσμών. Ο Μουσταφά Κεμάλ συμμετείχε στον στενό πυρήνα των Νεότουρκων που κυβέρνησαν την Οθωμανική Αυτοκρατορία από το 1908 έως το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Βασική πολιτική των Νεότουρκων αποτελούσε η εκδίωξη των μη μουσουλμανικών εθνοτήτων από το έδαφος της αυτοκρατορίας. Η έξοδος των Ελλήνων κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή ήταν μη αναστρέψιμη. Η εκδίωξη των εναπομεινάντων Ελλήνων από την Τουρκία ήταν απλώς ζήτημα χρόνου. Σε μια τέτοια περίπτωση, η Ελλάδα δεν θα είχε τη διαπραγματευτική ικανότητα να απαιτήσει τη μετανάστευση των τουρκο-μουσουλμανικών πληθυσμών της Ελλάδος.

Κείμενο Γ

Και στο ζήτημα των μειονοτήτων, υπήρξε ανεπανάληπτος ο ορθολογισμός και ο ρεαλισμός της βενιζελικής πολιτικής – και του Βενιζέλου προσωπικά. Κατεξοχήν δείγμα αυτής της ορθολογικής και ρεαλιστικής προσέγγισης υπήρξε η πρόωπη προθυμία του Βενιζέλου να αποδεχθεί την ανταλλαγή πληθυσμών ως ριζική μέθοδο επίλυσης των σχετικών ζητημάτων, ήδη από το 1914 (με την Τουρκία).

[...] Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, ο Βενιζέλος έσπευσε ανενδοίαστα να αναλάβει προσωπικά τη βαρύτερη ευθύνη της υποχρεωτικής ανταλλαγής των πληθυσμών (μολονότι προέβλεπε τότε ότι οι πρόσφυγες θα τον «αναθεματίσουν»). Στη συνέχεια ορθολογισμός και ρεαλισμός χαρακτήρισαν την κοσμογονία της προσφυγικής αποκατάστασης μέχρι την τελευταία της λεπτομέρεια.

Γ. Θ. Μαυρογορδάτος, *Ιστορία της Ελλάδας του 20ου αιώνα* (Επιμ. Χ. Χατζηιωσήφ), τ.Β2', Αθήνα: Βιβλιόραμα, 2003, σσ. 24 – 25.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Β. Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

3. Η Σύμβαση της Λοζάνης και η ανταλλαγή των πληθυσμών

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2021)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε:

- α. τους όρους και τον χαρακτήρα της Σύμβασης της Λοζάνης για την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας (30 Ιανουαρίου 1923). (μονάδες 13)
- β. τους λόγους, για τους οποίους ο Ε. Βενιζέλος αποδέχθηκε τη συγκεκριμένη Σύμβαση. (μονάδες 12)

Κείμενο Α

Στις 30 Ιανουαρίου 1923, στη Λοζάννη, η Ελλάδα και η Τουρκία υπέγραψαν τη συνθήκη που προέβλεπε την υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών ανάμεσα στις δύο χώρες [...]. Το κριτήριο για μια τέτοια ανταλλαγή υπήρξε η θρησκεία. Τουρκόφωνοι ελληνορθόδοξοι και ελληνόφωνοι μουσουλμάνοι βρέθηκαν, παρά τη θέλησή τους, σε χώρες που ήταν ξένες στα ήθη και στη γλώσσα τους. Το σχέδιο σήμαινε ότι 585.000 μουσουλμάνοι θα ανταλλάσσονταν με 1.300.000 χριστιανούς ορθοδόξους.

[...] Ο Βενιζέλος παραδέχτηκε τα ακόλουθα σε μια δήλωση που έκανε σε μια επιτροπή προσφύγων το 1929: «Στην ουσία [η ελληνοτουρκική σύμβαση της Λοζάννης] δεν συνίσταται σε μια συμφωνία για την ανταλλαγή ελληνικών και μουσουλμανικών πληθυσμών και των περιουσιακών τους στοιχείων, αλλά κυρίως σε μια συμφωνία προβλέπουσα την απέλαση του μουσουλμανικού πληθυσμού από την Ελλάδα μετά την εκδίωξη των Ελλήνων από την Τουρκία. Αυτό συνέβη στην πραγματικότητα».

Θάνος Μ. Βερέμης και Ιωάννης Σ. Κολιόπουλος, *Νεότερη Ελλάδα: Μία Ιστορία από το 1821* (μετάφραση: Διονύσης Χουρμούλης), Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2015, σσ. 196 – 197.

Κείμενο Β

Όσο για τον Βενιζέλο, είναι φανερό ότι αποδεχόταν την ιδέα της ανταλλαγής πληθυσμών, πρώτα εθελοντικής (το 1914 με την Τουρκία και το 1919 με τη Βουλγαρία) και τελικά υποχρεωτικής (το 1923 με την Τουρκία) μόνο για να αποτρέψει μία έκβαση ακόμη πιο βλαπτική για τα ελληνικά συμφέροντα: τη μονομερή απογύμνωση και εκδίωξη ή εξόντωση ελληνικών πληθυσμών.

Ειδικά το φθινόπωρο του 1922, η Ελλάδα ήταν εκείνη που είχε άμεση ανάγκη μιάς συμφωνημένης υποχρεωτικής ανταλλαγής. Όχι η Τουρκία. Κατά το μεγαλύτερο μέρος τους, οι ελληνικοί πληθυσμοί είχαν ήδη εγκαταλείψει το έδαφός της και η ίδια απέκλειε την επιστροφή τους. Μπορούσε να υπολογίζει ότι θα ακολουθούσαν και οι υπόλοιποι. Αντίθετα, στην Ελλάδα παρέμενε σχεδόν μισό εκατομμύριο Τούρκων. Χωρίς συμφωνία υποχρεωτικής ανταλλαγής, ήταν αδύνατο να εκδιωχθούν ώστε να χρησιμεύουν οι ακίνητες περιουσίες τους για την αποκατάσταση μεγάλου μέρους των Ελλήνων προσφύγων από την Τουρκία (όπως έγινε τελικά).

Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, *Μετά το 1922: Η παράταση του Διχασμού*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2017, σσ. 132 – 133.

Κείμενο Γ

Στις 13 Οκτωβρίου [1922], [...] ο Βενιζέλος είχε τηλεγραφήσει στον Φρίτζχοφ Νάνσεν, ειδικά εντεταλμένο επίτροπο της Κοινωνίας των Εθνών για την παροχή αρωγής στους πρόσφυγες:

«Ο υπουργός των Εσωτερικών της κυβερνήσεως της Αγκυρας δήλωσε, πριν από 15 μέρες, ότι οι Τούρκοι έχουν αποφασίσει να μην ανεχθούν στο εξής την παρουσία των Ελλήνων στα οθωμανικά εδάφη· θα προτείνει λοιπόν στην προσεχή συνδιάσκεψη την υποχρεωτική προσφυγή στην ανταλλαγή των πληθυσμών, ελληνικού και τουρκικού. Η προσέγγιση του χειμώνα θα καταστήσει την επίλυση του προβλήματος της κατοικίας των προσφύγων δυσχερέστερη ακόμη και από εκείνη του ανεφοδιασμού τους. Λαμβάνω το θάρρος να σας παρακαλέσω επίμονα να προβήτε στη λήψη κάθε αναγκαίου μέτρου προκειμένου να επιτευχθεί η έναρξη της μετακινήσεως των πληθυσμών πριν από την υπογραφή της ειρήνης...».

Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική, 1900-1945*, Εστία, Αθήνα 2005, σσ. 175 – 176.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

1. Η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2008)

Χρησιμοποιώντας στοιχεία που περιέχονται στο παρακάτω κείμενο και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφέρετε:

- α. Σε ποια γεωγραφικά διαμερίσματα δόθηκε προτεραιότητα στην εγκατάσταση των προσφύγων;
- β. Ποιοι ήταν οι λόγοι που οδήγησαν σ' αυτήν την επιλογή;

Κείμενο

Με την ιστορική ανταλλαγή των ελληνοτουρκικών πληθυσμών ενάμισυ περίπου εκατομμύριο Ελλήνων προσφύγων κατακλύζει την Ελλάδα (...). Οι περισσότεροι Έλληνες πρόσφυγες από τη Βουλγαρία, οι οποίοι ως τότε κατοικούσαν τις ακτές του Ευξείνου Πόντου, στις αρχαίες πατρίδες τους, στη Σωζόπολη, στον Πύργο, στην Αγκιάλο, Μεσημβρία κ.τ.λ., ή στο εσωτερικό της χώρας, στη Φιλιππούπολη, Στενίμαχο κ.τ.λ., καθώς και οι περισσότεροι από τους πρόσφυγες της Τουρκίας (Ανατολικής Θράκης και Μικράς Ασίας) εγκαταστάθηκαν στους οικισμούς των Βουλγάρων και των Τούρκων της ελληνικής Μακεδονίας, ενώ αυτοί στις ελληνικές περιοχές της Βουλγαρίας και της Τουρκίας.

Απ. Βακαλόπουλος, Νέα Ελληνική Ιστορία, 1204 – 1985, Θεσσαλονίκη 1991: εκδ. Βάνιας, σ. 381.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

1. Η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων

(Δ Εσπερινό – Κανονικές 2007)

Χρησιμοποιώντας στοιχεία που περιέχονται στο παρακάτω κείμενο και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφέρετε σε ποια γεωγραφικά διαμερίσματα δόθηκε προτεραιότητα στην εγκατάσταση των προσφύγων; Ποιοι ήταν οι λόγοι που οδήγησαν σ' αυτήν την επιλογή;

Κείμενο

Με την ιστορική ανταλλαγή των ελληνοτουρκικών πληθυσμών ενάμισυ περίπου εκατομμύριο Ελλήνων προσφύγων κατακλύζει την Ελλάδα (...). Οι περισσότεροι Έλληνες πρόσφυγες από τη Βουλγαρία, οι οποίοι ως τότε κατοικούσαν τις ακτές του Ευξείνου Πόντου, στις αρχαίες πατρίδες τους, στη Σωζόπολη, στον Πύργο, στην Αγκιάλο, Μεσημβρία κ.τ.λ., ή στο εσωτερικό της χώρας, στη Φιλιππούπολη, Στενίμαχο κ.τ.λ., καθώς και οι περισσότεροι από τους πρόσφυγες της Τουρκίας (Ανατολικής Θράκης και Μικράς Ασίας) εγκαταστάθηκαν στους οικισμούς των Βουλγάρων και των Τούρκων της ελληνικής Μακεδονίας, ενώ αυτοί στις ελληνικές περιοχές της Βουλγαρίας και της Τουρκίας».

Απ. Βακαλόπουλος, Νέα Ελληνική Ιστορία, 1204 – 1985, Θεσσαλονίκη 1991: εκδ. Βάνιας, σ. 381.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

1. Η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων

(Δ Εσπερινό – Κανονικές 2007)

Χρησιμοποιώντας στοιχεία που περιέχονται στο παρακάτω κείμενο και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφέρετε τους λόγους για τους οποίους η ΕΑΠ επιδίωξε, ώστε οι πρόσφυγες, που προέρχονται από τον ίδιο οικισμό ή έστω την ευρύτερη περιοχή του, να εγκατασταθούν μαζί στο ελληνικό έδαφος;

Κείμενο

Το έργο της αποκατάστασης των προσφύγων, που αρχικά είχε αναλάβει το Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων, συνέχισε η διεθνής Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων, η γνωστή ως ΕΑΠ, που, σύμφωνα με το Πρωτόκολλο της Γενεύης, έργο της ήταν η ένταξη των προσφύγων στο κοινωνικό σύνολο, αφού εξασφαλιζόταν, εκτός από τη στέγη, δυνατότητα επαγγελματικής αποκατάστασης. Η ΕΑΠ εξαρχής βρήκε τη λύση της ταπητουργίας ως «πανάκεια» και σε κάθε προσφυγικό συνοικισμό χρηματοδοτούσε την ανέγερση ενός ή περισσότερων μεγάλων οικοδομημάτων, ώστε η οικιακή ενασχόληση των προσφύγων να μετατραπεί σε σύγχρονη βιομηχανική διαδικασία.

Ολγα Βογιατζόγλου, Ο Ξεριζωμός και η Άλλη Πατρίδα, Αθήνα 1999, σ. 149.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

1. Η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2015 και Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2015)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα Α και Β, να απαντήσετε στα ερωτήματα:

- α. Τι γνωρίζετε για την ίδρυση της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων (Ε.Α.Π.), το σκοπό της και τα μέσα που της διατέθηκαν από την τότε ελληνική κυβέρνηση για την επίτευξη του σκοπού της;
- β. Ποιο ήταν το βασικό της πλεονέκτημα έναντι οποιουδήποτε άλλου φορέα ασχολήθηκε με το ίδιο ζήτημα;

Κείμενο Α

Μετά τη μικρασιατική ήττα και την άφιξη των προσφύγων η ανάγκη εξασφάλισης εξωτερικού δανείου (ή δανείων) έγινε ακόμη μεγαλύτερη. Η κρίσιμη κατάσταση όμως της ελληνικής οικονομίας που υπαγόρευε την ανάγκη αυτή δεν αποτελούσε εχέγγυο για τους υποψήφιους ξένους πιστωτές [...].

Το 1924, μετά από επίμονες διαπραγματεύσεις, συνάφθηκε δάνειο [...]. Αν και οι όροι δεν ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκοί για την Ελλάδα, οι πιεστικές ανάγκες των προσφύγων δεν επέτρεπαν δισταγμούς και αναβολές στην αποδοχή του δανείου.

Η διαχείριση του δανείου ανατέθηκε στην Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων (Ε.Α.Π.), αυτόνομο οργανισμό που ιδρύθηκε βάσει του πρωτοκόλλου της 28ης Σεπτεμβρίου 1923 της Γενεύης. Τη διοίκηση της Ε.Α.Π. ανέλαβαν δύο Έλληνες, διορισμένοι από την ελληνική κυβέρνηση, και δύο ξένοι [...], διορισμένοι από την Κ.Τ.Ε. (Κοινωνία των Εθνών). Πρώτος πρόεδρος της επιτροπής ορίστηκε ο Henry Morgenthau (μέλος του Συμβουλίου του ιδρύματος Περιθάλψεως της Μέσης Ανατολής, πρώην πρεσβευτής των Η.Π.Α. στην Κωνσταντινούπολη) και μέλη: ο εκπρόσωπος της Τράπεζας της Αγγλίας John Campell και οι Στέφανος Δέλτας και Περικλής Αργυρόπουλος [...].

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Νεώτερος Ελληνισμός από το 1913 ως το 1941, τ. ΙΕ', Εκδοτική Αθηνών, 2008, σ.301.

Κείμενο Β

[...] Στον αγώνα αυτόν για την εγκατάσταση των προσφύγων βρήκε το ελληνικό κράτος πολύτιμο επίκουρο την Κοινωνία των Εθνών. Αυτή θέτει στη διάθεσή του τα

κατάλληλα πρόσωπα, μορφωμένους τεχνικούς και οικονομολόγους, και την ηθική της ενίσχυση για να βοηθήσουν την Ελλάδα στο τεράστιο έργο της αποκαταστάσεως. Έτσι συνάπτεται το δάνειο των 12.300.000 λιρών και ιδρύεται ο διεθνής οργανισμός Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων (Ε.Α.Π.), ο οποίος σε συνεργασία με τις ελληνικές αρχές περάτωσε το έργο του μέσα σε 7 χρόνια (τέλη Νοεμβρίου 1923 – τέλη 1930). Κανένα παρόμοιο παράδειγμα δεν υπήρχε ως τότε στην ιστορία μιας τόσο εκτεταμένης αποκαταστάσεως προσφύγων [...].

A. Βακαλόπουλος, *Νέα Ελληνική Ιστορία*, Θεσσαλονίκη 1991, εκδ. Βάνιας, σ. 382.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

1. Η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων

(Εξετάσεις Ομογενών 2015)

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα, να αναφέρετε τις ενέργειες της ΕΑΠ (Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων) σχετικά με:

- α. την εγκατάσταση,
- β. τον παραχωρούμενο κλήρο και
- γ. τη στέγαση των προσφύγων στο πλαίσιο της αγροτικής αποκατάστασής τους.

Κείμενο Α

Μαρτυρίες Μικρασιατών προσφύγων για την άφιξή τους στην Ελλάδα

Βγάλαμε επιτροπή και γύρισε διάφορα μέρη να βρουν ένα καλό χωριό. Πήγαμε στα Γρεβενά, όπου μείναμε πέντε μέρες. Μετά σκορπίσαμε στα γύρω χωριά. Εδώ στο Βατόλακκο (Κοζάνη) ήρθαμε το 1925. Οι πιο πολλοί βρίσκονται στο χωριό Φυλή των Γρεβενών. Δόξα τω Θεώ, καλούτσικα περνάμε εδώ. Έχουμε γεωργία, κάνουμε καπνά, σταφύλια. Τα παιδιά μας μαθαίνουν γράμματα. Δεν έχουμε πια εκείνο το φόβο των Τούρκων.

Μαρτυρία Προδρόμου Εβρενιάδη από το χωριό Χοτσά της Καππαδοκίας κοντά στα Φάρασα, *Η Εξοδος* (έκδοση του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών), τόμ. Β', σ. 341, στο *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*, Γ' τάξη Γενικού Λυκείου (Θεωρητική Κατεύθυνση), Δίφρακτος ΙΤΥΕ 2014.

Κείμενο Β

Έργο της ΕΑΠ στην ύπαιθρο

[...] Για τη στέγαση των αγροτών προσφύγων η ΕΑΠ κατασκεύασε 50.000 νέες κατοικίες και επισκεύασε, σε συνεργασία με την κυβέρνηση, τα εγκαταλειμμένα σπίτια των ανταλλαξίμων. Ο συνολικός αριθμός των οικιών που διανεμήθηκαν στους αγρότες ανήλθε σε 129.934. Το 1930 η Επιτροπή επισήμανε την ανάγκη να κατασκευαστούν άλλες 12.000 οικίες για να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες στέγασης πολλών οικογενειών [...].

Από την κατάτμηση των μεγάλων αγροκτημάτων προέκυψε ένας τύπος γεωργικής εκμετάλλευσης που χαρακτηριζόταν από μικρούς διάσπαρτους κλήρους αλλά ισομερώς κατανεμημένους [...].

Η αποκατάσταση των προσφύγων [...] συνοδεύθηκε από περιορισμούς σχετικά με την ελευθερία εκποίησης και κληρονομικής μεταβίβασης των κλήρων που απέβλεπαν στη συγκράτηση των αγροτικών πληθυσμών στην ύπαιθρο και καθιστούσαν πρακτικά αδύνατη τη συγκέντρωση της γης από λίγους μεγαλοκτηματίες. Η καλλιέργεια του κλήρου ήταν αυτοπρόσωπη και έπρεπε να είναι συνεχής για μια 25ετία [...]. Αλλά ακόμη και μετά την εξόφληση των χρεών και την απόκτηση οριστικών τίτλων, δεν μπορούσε να εκποιηθεί παρά ένα τμήμα του και αυτό μόνο σε περίπτωση που ο κλήρος θα υπερέβαινε σε έκταση τα 10 στρέμματα φυτειών ή τα 5 στρέμματα καπνοχώρων [...].

Η ΕΑΠ, μέχρι το 1930 που διαλύθηκε, ίδρυσε πρότυπους σταθμούς γεωργικών βελτιώσεων, ενίσχυσε τη χρήση των λιπασμάτων [...] και εφοδίασε τους πρόσφυγες, όπου ήταν δυνατόν, με γεωργικά μηχανήματα. Διένειμε ζώα, οργάνωσε κτηνοτροφικές μονάδες σε πολλές περιοχές της Μακεδονίας και Θράκης και προσπάθησε να ενισχύσει την ανάπτυξη της οικιακής κτηνοτροφίας, για να μειώσει τις καταστροφικές συνέπειες που είχε η διανομή των πρώην βοσκοτόπων στη μετακινούμενη ημι-νομαδική κτηνοτροφία των ντόπιων κτηνοτρόφων.

Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, Ο Μεσοπόλεμος 1922-1940, τ. 7, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σσ. 107 – 110.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

2. Η αγροτική αποκατάσταση

Αφού αξιοποιήσετε τις πληροφορίες από το ακόλουθο κείμενο και τις συνδυάσετε με τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφέρετε:

- α. Γιατί δόθηκε προτεραιότητα στην εγκατάσταση των προσφύγων στη Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη;
- β. Ποια μέτρα πήρε η ΕΑΠ για την αγροτική αποκατάσταση των προσφύγων;

Κείμενο

Οι ελληνικές κυβερνήσεις εγκαθιστούν τους πρόσφυγες κυρίως στις πιο εύφορες ελληνικές χώρες, στη Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη, είτε αγροτικά είτε αστικά. Επιδιώχθηκε πρώτα ν' αποκατασταθούν στις περιουσίες που είχαν εγκαταλείψει οι Τούρκοι, αλλά, επειδή οι οικισμοί ήταν συγκριτικά λίγοι κτίστηκαν εκατοντάδες νέοι συνοικισμοί, ορισμένοι από τους οποίους αργότερα εξελίχθηκαν σε αξιόλογα οικονομικά κέντρα. Οι κυβερνήσεις τους δίνουν γαίες και τα πρώτα μέσα και ζώα για την καλλιέργεια της γης. Στις χώρες αυτές ιδίως προβαίνουν ακόμη στην εκτέλεση μεγάλων έργων πολιτισμού, ανοίγουν δρόμους, κατασκευάζουν γέφυρες, εκτελούν μεγάλα λιμενικά έργα· επίσης εκτελούν μεγάλα εγχειροβελτιωτικά και αρδευτικά έργα, κυρίως σε τρεις περιοχές, στις πεδιάδες των Σερρών, της Δράμας και της Θεσσαλονίκης: διευθετούν προς όφελος της γεωργίας κοίτες χειμάρρων και μεγάλων ποταμών, όπως του Αξιού, του Στρυμόνα κλπ., που με τις πλημμύρες τους νέκρωναν τις παρόχθιες γαίες σε μεγάλο βάθος, αποξηραίνουν λίμνες [...] και τις γαίες τις παραδίδουν σε ακτήμονες πρόσφυγες και γηγενείς. Έπρεπε ακόμη να γίνουν εξυγιαντικά έργα, για να καταπολεμηθούν οι ελώδεις πυρετοί, ο τύφος, η φυματίωση, να ιδρυθούν ιατρικοί σταθμοί, φαρμακεία κλπ. Τα μεγάλα αρδευτικά έργα μεταβάλλουν την ανάγλυφη όψη της Μακεδονίας και προκαλούν το θαυμασμό των πολιτισμένων λαών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

2. Η αγροτική αποκατάσταση

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2012)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από το κείμενο και τον πίνακα που σας δίνονται παρακάτω, να εξηγήσετε για ποιους λόγους η ΕΑΠ, κατά την αποκατάσταση των προσφύγων, έδωσε το βάρος στη γεωργία και προτεραιότητα στην εγκατάσταση των προσφύγων στη Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη.

Κείμενο

[...] Σε καμία χώρα δεν μπορούσε να αποκλειστεί η πιθανότητα εσωτερικών ταραχών. Οι πρόσφυγες διεκδικούσαν όλο και περισσότερα, ιδιαίτερα εκείνοι που ζούσαν στις πόλεις και ήταν σε θέση να κάνουν την οργή τους αισθητή διαδηλώνοντας στους δρόμους. Η όλη προσπάθεια εγκατάστασης των προσφύγων στην Ελλάδα έχει πολλές φορές κατηγορηθεί για «προκατάληψη υπέρ των αγροτών» και για το γεγονός ότι σε μία επταετία εντατικής λειτουργίας [της ΕΑΠ] διατέθηκαν μόνο δύο εκατομμύρια στρελίνες για τα στεγαστικά προγράμματα των πόλεων, ενώ για τα προγράμματα της υπαίθρου διατέθηκαν 10,5 εκατομμύρια.

Είναι αλήθεια ότι υπήρχαν κοινωνικοί, πολιτικοί και στρατηγικοί λόγοι για την εγκατάσταση των προσφύγων κυρίως στα εδάφη της βόρειας Ελλάδας. Οι πόλεις και οι κωμοπόλεις ήταν ήδη υπερπλήρεις, ανθυγιεινές και κινδύνευαν να μετατραπούν σε εστίες πολιτικής και κοινωνικής αναταραχής. Δεν υπήρχε απλός τρόπος να βρεθεί εργασία για τους πρόσφυγες των αστικών κέντρων χωρίς να δημιουργηθεί δυσφορία στον υπάρχοντα πληθυσμό. Οι αγροτικές περιοχές στο βορρά, αντίθετα, ήταν σχετικά έρημες ακόμα και πριν την έξοδο των μουσουλμάνων. Μετά την έξοδο, η κυβέρνηση συνειδητοποίησε τη στρατηγική ανάγκη να εποικίσει το συντομότερο αυτά τα εδάφη με αγρότες που [...] αποτελούσαν πολύτιμο προμαχώνα στις τυχόν βλέψεις των Σλάβων για την βόρεια Ελλάδα. Όσο πιο γρήγορα πήγαιναν να εγκατασταθούν στα εδάφη της ελληνικής Μακεδονίας τόσο το καλύτερο.

Br. Clark, *Δυο φορές ξένος: Οι μαζικές απελάσεις που διαμόρφωσαν τη σύγχρονη Ελλάδα και Τουρκία*, μετ. Β.

Ποταμιάνου, Αθήνα: Ποταμός, 2007, σ. 243.

Πίνακας

Κατανομή των προσφύγων κατά γεωγραφικό διαμέρισμα (1928)

ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Μακεδονία	638253	52.2%
Στερεά Ελλάδα	306193	25.1%
Δυτ. Θράκη	107607	8.8%
Νησιά Ανατ. Αιγαίου	56613	4.6%
Θεσσαλία	34659	2.8%
Κρήτη	33900	2.8%
Πελοπόννησος	28362	2.3%
Ήπειρος	8179	0.7%
Κυκλάδες	4782	0.4%
Ιόνια Νησιά	3301	0.3%
ΣΥΝΟΛΟ	1221849	100%

Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας, Γ' Τάξη Γενικού Λυκείου (Θεωρητική Κατεύθυνση), Αθήνα: ΟΕΔΒ, 2010, σ. 155.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^Ο ΑΙΩΝΑ

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

2. Η αγροτική αποκατάσταση

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2012 και Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2012)

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα, να αναφερθείτε διεξοδικά στην αγροτική αποκατάσταση των προσφύγων (σκοπός, εγκατάσταση, παροχή κλήρου και στέγαση).

Κείμενο Α

Κατασκευή προσφυγικών κατοικιών

«Η κατασκευή των κατοικιών έγινε με δύο τρόπους: [...] Στην πρώτη περίπτωση, πολλοί από τους εργολάβους αντιμετώπισαν σοβαρές δυσκολίες, κυρίως στις περιοχές όπου είναι προβληματική η μεταφορά καθώς και η εξεύρεση υλικών και εργατικών χεριών. Παράλληλα η Επιτροπή δεν έχει λόγους να είναι ιδιαίτερα ευχαριστημένη από τις υπηρεσίες των εργολάβων, ιδιαίτερα όταν οι τεχνικοί μας υποχρεώνονται να παραλαμβάνουν εργασία κακής ποιότητας υπό την πίεση των άμεσων αναγκών για τη στέγαση των προσφύγων. Ο δεύτερος τρόπος συνίσταται στην παροχή προς τους πρόσφυγες ξυλείας, κεραμιδιών και καρφιών, υλικών δηλαδή που θα πρέπει να μεταφερθούν από μακριά, καθώς και χρημάτων για την πληρωμή των μαραγκών και των χτιστάδων. Οι πρόσφυγες παρέχουν την ανειδίκευτη εργασία και εκτελούν τις μεταφορές των υλικών. Ένας εργοδηγός επιβλέπει την ποιότητα και την ποσότητα της εργασίας και δίδει προκαταβολές σε χρήμα ή είδος ανάλογα με την σημειούμενη πρόοδο».

Απολογισμός δράσης της ΕΑΠ (1926) για τα τρία πρώτα χρόνια λειτουργίας της, Κοινωνία των Εθνών, Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα, Αθήνα 1997, σσ. 65-69, στο: *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας, Γ Τάξης* *Ενιαίου Λυκείου (Θεωρητική Κατεύθυνση)*, Βιβλίο του Καθηγητή, Αθήνα: ΟΕΔΒ, 2001, σ. 80.

Κείμενο Β

Περιορισμοί στη χρήση προσφυγικών κλήρων

[...] Από την κατάτμηση των μεγάλων αγροκτημάτων προέκυψε ένας τύπος γεωργικής εκμετάλλευσης που χαρακτηριζόταν από μικρούς διάσπαρτους κλήρους αλλά ισομερώς κατανομημένους. [...] Η αποκατάσταση των προσφύγων και ακτημόνων συνοδεύτηκε από περιορισμούς σχετικά με την ελευθερία εκποίησης και κληρονομικής μεταβίβασης των κλήρων που απέβλεπαν στη συγκράτηση των αγροτικών πληθυσμών στην ύπαιθρο

και καθιστούσαν πρακτικά αδύνατη τη συγκέντρωση της γης από λίγους μεγαλοκτηματίες. Η καλλιέργεια του κλήρου ήταν αυτοπρόσωπη και έπρεπε να είναι συνεχής για μια 25ετία στην περίπτωση των προσφύγων. Αλλά ακόμη και μετά την εξόφληση των χρεών και την απόκτηση οριστικών τίτλων, δεν μπορούσε να εκποιηθεί παρά ένα τμήμα του και αυτό μόνο σε περίπτωση που ο κλήρος θα υπερέβαινε σε έκταση τα 10 στρέμματα φυτειών ή τα 5 στρέμματα καπνοχώρων.

Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000, τόμος 7ο ς : Ο Μεσοπόλεμος, 1922-1940. Από την Αβασίλευτη Δημοκρατία στη Δικτατορία της 4ης Αυγούστου, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2003, σ. 109.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3
ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

+

Ε. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2. Η αγροτική αποκατάσταση

+

2. Οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων

γ. Οικονομία

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2018 και Δ Εσπερινό – Κανονικές 2018)

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από:

- α. Το κείμενο Α, να αναφερθείτε στο ζήτημα της παραχώρησης κληρών στους πρόσφυγες – αγρότες μετά το 1923 (μονάδες 10).**
- β. Τα κείμενα Β και Γ, να απαντήσετε στην εξής ερώτηση: Με ποιους τρόπους ωφελήθηκε η αγροτική οικονομία από την εγκατάσταση των προσφύγων; (μονάδες 15)**

Κείμενο Α

Μόλις η ομάδα φθάσει στον τόπο του προορισμού, οι εκπρόσωποί της αποδέχονται την παραλαβή της γης [...]. Η παραλαβή γίνεται χωρίς τοπογράφηση και τα σύνορα σημειώνονται κατά προσέγγιση. Το μέγεθος του τμήματος της γης, που διανέμεται σε κάθε οικογένεια, εξαρτάται βεβαίως από τη συνολική έκταση. Καθορίζεται πάντως από τις Υπηρεσίες με τέτοιο τρόπο, ώστε να εξασφαλίζει η οικογένεια τα προς το ζην καθώς και τα μέσα να εξοφλήσει τα χρέη της. Γενικά ως βάση θεωρείται η τετραμελής οικογένεια με την προσθήκη του 1/5 της διανομής για κάθε επιπλέον μέλος [...]. Είναι περιττό να τονίσουμε ότι η αξία της διανομής κυμαίνεται επίσης από τόπο σε τόπο, συχνά δε στην ίδια περιοχή από το ένα σημείο στο άλλο. Η διακύμανση αυτή δεν εξαρτάται μόνο από την ποιότητα του εδάφους, αλλά επίσης από την υπάρχουσα υποδομή και απόσταση από κάποιο αστικό κέντρο κ.λπ.

*Κοινωνία των Εθνών, Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα, μτφρ. Φ. και Μ. Βεϊνόγλου,
Αθήνα 1997, σ. 45 – 46*

Κείμενο Β

Το 76 τοις εκατό αυτών των αγροτών [προσφύγων] ασχολούνται με την καλλιέργεια διαφόρων δημητριακών και κυρίως σιταριού. Τα δημητριακά ανταποδίδουν πιο γρήγορα

από κάθε άλλη καλλιέργεια τους κόπους του αγρότη και η άθλια κατάσταση των προσφύγων δεν τους επέτρεπε την πολυτέλεια της καθυστέρησης που απαιτούν οι άλλες καλλιέργειες. Ο αγρότης που έσπειρε σιτάρι το φθινόπωρο του 1923 μπορούσε να φάει ψωμί απ' τη δική του γη την επόμενη άνοιξη. Δεν μπορούσε να περιμένει ν' αρχίσουν ν' αποδίδουν καρπούς τα οπωροφόρα δέντρα. Το σιτάρι αναπτύσσεται σχεδόν σε κάθε είδος εδάφους. Από την άλλη πλευρά, ο καπνός, το άλλο αναπτυσσόμενο με ταχύτητα προϊόν της χώρας, απαιτεί πολύ ειδικές συνθήκες, συνθήκες εδάφους, κλίματος και έκθεσης. Όπου υπήρχε αυτή η ευτυχής σύμπτωση, φυτεύτηκε καπνός καθώς ο τελευταίος δεν αναπτύσσεται απλώς γρήγορα και μπορεί να πουληθεί αμέσως αποφέροντας χρήματα στον καλλιεργητή αλλά και γιατί η οικονομική του απόδοση κατά στρέμμα είναι πολύ υψηλή. Βρέθηκαν αρκετά εδάφη που προσφέρονταν για καλλιέργεια καπνού έτσι ώστε το 14 τοις εκατό των αγροτών επιδίδονται στην καπνοκαλλιέργεια. Το υπόλοιπο 10 τοις εκατό των αγροτών περιλαμβάνει περίπου ένα 3 τοις εκατό που καλλιεργούν σταφύλια και 2 τοις εκατό που καλλιεργούν οπωροφόρα ενώ το τελευταίο 5 τοις εκατό επιδίδονται σε διάφορες αγροτικές ασχολίες όπως η μεταφορά των αγροτικών προϊόντων και τα συναφή με τη γεωργία επαγγέλματα, όπως αυτά του σιδηρουργού, του μυλωνά κ.λπ.

H. Morgenthau, *Η αποστολή μου στην Αθήνα. Το έπος εγκατάστασης*, μτφρ. Σ. Κασεσιάν, Αθήνα 1994, σ. 377 – 378

Κείμενο Γ

Η υλοποίηση έργων υποδομής εξυπηρετούσε ταυτόχρονα δύο σημαντικούς στόχους: τη βελτίωση των γενικότερων συνθηκών διαβίωσης στους προσφυγικούς οικισμούς και τη δημιουργία των κατάλληλων όρων για την ουσιαστική ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής [...]. Με μοχλό τη διαδικασία αποκατάστασης των αγροτών προσφύγων, το κράτος επενέβη αποφασιστικά στην αγροτική οικονομία αλλάζοντας τις δομές της. Η διαδικασία απαλλοτρίωσης των τσιφλικιών επιταχύνθηκε, ενώ, παράλληλα με την αναδιανομή της γης, κυριάρχησε στον αγροτικό χώρο μία διαρκώς αυξανόμενη μέριμνα, που έκανε εφικτή την αλλαγή της όψης της υπαίθρου. Το 1936 οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις του ελληνικού κράτους είχαν σχεδόν διπλασιαστεί, ενώ οι βόρειες επαρχίες του κράτους με δυσκολία θύμιζαν στους ξένους περιηγητές τα σχεδόν έρημα τοπία του 1923.

Κ. Κατσάπης, *Η αποκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου: Το γενικό περίγραμμα*, στο *Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, Πέρα από την Καταστροφή. Μικρασιάτες πρόσφυγες στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, Αθήνα 2003, σ. 31 – 32.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

3. Η αστική αποκατάσταση

(Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2006)

Αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που ακολουθούν και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφέρετε τα εμπόδια που συνάντησε η αστική στέγαση των Μικρασιατών προσφύγων.

Κείμενο Α

«Στη Χίο έμεινα ένα χρόνο. Μετά πήγα Πάτρα, Κόρινθο και τελικά στο Βέλο. Εκεί έκανα μερικά χρόνια, έχω και σπίτι. Από το Βέλο ήρθα στην Αθήνα και μετά πήγα στην Αλεξανδρούπολη, στην αδελφή μου, κι άνοιξα εστιατόριο. Σε λίγο μου κάρηκε το μαγαζί κι άνοιξα άλλο εξοχικό. Εντωμεταξύ αρρώστησα και ξαναγύρισα στο Βέλο. Εκεί καλλιεργούσα περιβόλια. Έφυγα όμως πάλι κι ήρθα στην Αθήνα για καλύτερα».

Η Εξοδος, έκδοση του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, τόμ. Α', σσ. 76 – 77, Μαρτυρία Νικολάου Παπανικολάου από το χωριό Σαζάκι που βρίσκεται στη χερσόνησο της Ερυθραίας, απέναντι από τη Χίο.

Κείμενο Β

«Την άλλη μέρα του Φωτός, Ιανουάριο του 1923, πρωτοβγήκαμε στην Ελλάδα. Μόλις βγήκαμε, περιμένανε κυρίες και μας μοιράσανε ψωμιά και τυριά. Την ίδια μέρα μας βάλανε στο τραίνο και μας πήγανε στην Τρίπολη. Τις δύο πρώτες βραδιές μείναμε μέσα στην Τρίπολη [...]. Κι εγώ έρημη ήμουν και είχα και τρία παιδιά μαζί μου [...].

Ο γιός μου ήρθε στην Τρίπολη για να μας πάρει να μείνουμε όλοι στην Αθήνα [...]. Άμα βγήκαμε στον Πειραιά, δεν είχαμε πού να μείνουμε. Δύο νύχτες κοιμηθήκαμε στο σταθμό, στο ύπαιθρο. Τρέξαμε, πήγαμε στα Υπουργεία και τότε μας πήρανε και μας βάλανε στο εργοστάσιο του Στριγγου, σε κάτι αποθήκες μέσα, στον Πειραιά. Εκεί ήτανε και άλλοι πρόσφυγες, από της Σμύρνης τα μέρη όλοι...».

Η Εξοδος, έκδοση του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, τόμ. Α', σσ. 193 – 195, Μαρτυρία Μαριάνθης Καραμουσά από το χωριό Μπαγάρασι κοντά στα Σώκια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

3. Η αστική αποκατάσταση

(Δ Εσπερινό – Κανονικές 2010)

Αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που ακολουθεί και με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις, να απαντήσετε στα ερωτήματα:

- α. Πώς υλοποιήθηκε η αστική στέγαση των μη εύπορων και η εγκατάσταση των άπορων προσφύγων στην Αθήνα και τον Πειραιά;
- β. Ποιες ήταν οι συνθήκες διαβίωσης των προσφύγων αυτών;

Κείμενο

Στην Αθήνα υπολογίζεται ότι ο πληθυσμός είχε υπερδιπλασιαστεί μέσα σε δεκαοκτώ μήνες. Διεθνείς αναφορές έκρουαν τον κώδωνα του κινδύνου για τις τραγικές συνθήκες που επικρατούσαν στους προσφυγικούς αυτούς συνοικισμούς:

Μια πόλη των 300.000 κατοίκων διογκώθηκε («πρήστηκε») ξαφνικά και έφτασε πάνω από 700.000. Οι παροχές νερού κατέρρευσαν, ο φωτισμός ήταν κακός, και το ότι οι δρόμοι αποτελούνται από λακκούβες δεν προκαλεί και μεγάλη έκπληξη αν αναλογιστούμε τις συνθήκες που επικρατούν. Με την εξαίρεση της Κίνας, δεν έχω βρεθεί αλλού πουθενά όπου η αίσθηση ενός τόπου που κατακλύζεται από κόσμο να είναι τόσο οξυμένη. Η μόλυνση είναι η μόνη λέξη που μπορεί να αποδώσει τις συνθήκες διαβίωσης αυτού του πληθυσμού σε κάθε οικοδομικό τετράγωνο [...].

Συγκεκριμένα, στην Καισαριανή υπήρχαν συνολικά 1.800 σπίτια για 10.800 άτομα. Από την ΕΑΠ κατασκευάστηκαν μετά το 1828 τα 350. Έως τότε ο πληθυσμός έμενε σε 1.000 πλινθόκτιστα σπίτια και σε 500 ξύλινα παραπήγματα, ενώ η πλειοψηφία των κατοίκων δήλωνε ασχολία την αγροτική. Αν αναλογιστεί κανείς ότι έλαβαν βοήθεια σε βοοειδή και πρόβατα ή χοίρους χωρίς να ανεγερθούν στάβλοι, εύκολα κατανοούμε ότι οι άνθρωποι και τα ζώα συζούσαν κάτω από την ίδια στέγη. Πέρα από τις φρικτές συνθήκες υγιεινής, η ύδρευση του προσφυγικού πληθυσμού γινόταν με βυτία του δήμου ή με υδροπώλες, οι οποίοι πωλούσαν το νερό. Η διεκδίκηση παροχής νερού παραπέμπει σε σύγχρονες γεωπολιτικές διαμάχες ή και ένοπλες συρράξεις στον Τρίτο Κόσμο [...].

Γ. Κρητικός, *Ριζοσπαστικοποίηση της πολιτικής γεωγραφίας του νέου περιαστικού χώρου της Αθήνας μετά την έλευση των μικρασιατών προσφύγων*, περ. *Γεωγραφίες*, τεύχος 13, φθινόπωρο 2007, εκδ. Εξάντας, σελ. 119.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

3. Η αστική αποκατάσταση

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2007)

Αξιοποιώντας τις πληροφορίες από τα παρακάτω κείμενα και τις ιστορικές σας γνώσεις να εξηγήσετε τον τρόπο με τον οποίο ξεκίνησε η αστική στέγαση των προσφύγων – εύπορων και άπορων – μέσω της δημιουργίας συνοικισμών και οικισμών.

Κείμενο Α

Ως το τέλος του 1929 η Ε.Α.Π. είχε χτίσει 27.000 περίπου κατοικίες σε 125 νέους συνοικισμούς και το κράτος 25.000 κατοικίες, χωρίς να έχει λυθεί το πρόβλημα της άθλιας διαβίωσης σε αυτοσχέδιες τσίγκινες παράγκες 30.000 περίπου προσφυγικών οικογενειών.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΕ', Αθήνα 1978, σ. 302

Κείμενο Β

... Κακήν κακώς, μην τα ρωτάς, πώς ζούσαμε. Έφτασε ο δεύτερος χρόνος της προσφυγιάς. Ήμαστε στα 1924 κι ακούσαμε πώς γίνονται συνοικισμοί, για να κάτσουμε εμείς οι πρόσφυγες, στον Ποδονίφτη (= Ν. Ιωνία), στους Ποδαράδες (= Περισσός), στην Κοκκινιά.

Τότε ξέρεις πώς πιάνανε τα σπίτια στους συνοικισμούς; Πήγαινες εκεί, κρεμούσες ένα τσουβαλάκι ή ό,τι είχες σ' ένα δωμάτιο και το σπίτι ήτανε δικό σου. Ατελείωτα ήτανε ακόμη κεραμίδια δεν είχανε, πόρτες δεν είχανε, παράθυρα δεν είχανε. Και μερικά που είχανε πόρτες και παράθυρα πηγαίνανε άλλοι τη νύχτα και τις βγάζανε και ανάβανε φωτιές να ζεσταθούνε, να μαγειρέψουνε...

*Η Έξοδος, έκδοση του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, τ. Α', σ. 195,
Μαρτυρία Μαριάνθης Καραμουσά από το χωριό Μπαγάρασι κοντά στα Σώκια.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

3. Η αστική αποκατάσταση

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2013 και Δ Εσπερινό – Κανονικές 2013)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε:

- α. την αστική στέγαση των προσφύγων, όπως αυτή ξεκίνησε, με πρωτοβουλία του κράτους και της ΕΑΠ, από την Αθήνα και τον Πειραιά, με τη δημιουργία νέων συνοικισμών και
- β. τον τρόπο στέγασης των ευπόρων προσφύγων, καθώς και των απόρων που δεν είχαν ακόμη αποκατασταθεί.

Κείμενο Α

Η περίπτωση της Καισαριανής

Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Καισαριανή αντανάκλα τη γενική κατάσταση στην Ελλάδα, της αδιαφορίας και της εγκατάλειψης. Η μοναδική παρηγοριά των κατοίκων ήταν ο καθαρός αέρας. Ίσως αν δεν υπήρχε το φυσικό αυτό δώρο να είχε νεκρωθεί ο συνοικισμός, καθώς οι συνθήκες διαβίωσης χαρακτηρίζονται από άθλιες έως αβίωτες. Αρχικά οι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν σε σκηνές, όπου παρέμειναν για αρκετό χρονικό διάστημα. Κατόπιν κατασκευάστηκαν από το κράτος 500 ξύλινα παραπήγματα και 1000 πλινθόκτιστα δωμάτια. Η επιτροπή αποκαταστάσεως ανέλαβε να βελτιώσει τη θέση των προσφύγων και κατασκεύασε 350 σπίτια με τρεις ή τέσσερις κατοικίες διαφόρων τύπων [...].

Η κατάσταση των ανθρώπων που έμεναν στα παραπήγματα ήταν απελπιστική, αρκεί να σημειωθεί ότι σε κάθε ξύλινο σπιτάκι κατοικούσαν δύο οικογένειες [...].

Η ύδρευση του προσφυγικού αυτού πληθυσμού γινόταν με βυτία του δήμου και τις ελλείψεις τις αναπλήρωναν οι υδροπώλες, οι οποίοι εμπορεύονταν το νερό [...].

Στο μεγάλο ρεμα οι ακαθαρσίες, τα σκουπίδια, τα ράκη της ταπητουργίας παρουσίαζαν φρικτό θέαμα.

Σπ. Τζόκας, «Η ένταξη των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία και η εγκατάσταση στην Καισαριανή», στο: Ο ξεριζωμός και η άλλη πατρίδα. Οι προσφυγονπόλεις στην Ελλάδα. Επιστημονικό Συμπόσιο (11 και 12 Απριλίου 1997), Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, σ. 123.

Κείμενο Β

Η στέγαση των ευπόρων

Πολύ λίγοι [πρόσφυγες] είναι σε θέση να ξεφύγουν από τη λύση της πρόχειρης κατασκευής νοικιάζοντας ή ακόμη καλύτερα αναλαμβάνοντας οι ίδιοι την οικοδόμηση των κατοικιών τους. Στους τελευταίους παρέχονται οικόπεδα και δάνεια, ενώ το κράτος αναλαμβάνει τα έργα υποδομής. Οι περιπτώσεις της Νέας Σμύρνης, της Καλλίπολης και της Νέας Καλλικράτειας (στο νότιο άκρο της Πειραιϊκής) ανήκουν σ' αυτή την κατηγορία. Το παράδειγμα της Νέας Σμύρνης είναι χαρακτηριστικό. Σμυρναίοι πρόσφυγες από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα στην πατρίδα τους οργανώνονται το 1923 και σε ένα χρόνο πετυχαίνουν την απαλλοτρίωση περιοχής ανατολικά της λεωφόρου Συγγρού. Το 1925 αρχίζει η οικοδόμηση σύμφωνα με το Σχέδιο Καλλιγά που προέβλεπε μεγαλύτερο πλάτος δρόμων.

Γ. Τζεδόπουλος (επιμ.), *Πέρα από την καταστροφή. Μικρασιάτες Πρόσφυγες στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*.

Υπό την αιγίδα της Βουλής των Ελλήνων. Αθήνα: Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, 2007, σσ. 86 – 87.

Κείμενο Γ

Η τενεκεδούπολη της Θεσσαλονίκης

Ένα ολόκληρο χωριό, αποτελούμενο από μικροσκοπικά τενεκεδόσπιτα ξεπήδησε στα προάστια της Θεσσαλονίκης, προσφέροντας μια πρωτόγονη στέγη σε τετρακόσιες οικογένειες, δηλαδή σε πάνω από δύο χιλιάδες άτομα [...]. Οι καλύβες είναι [...] απερίγραπτα στενάχωρες. Με τον τρόπο που έχουν κατασκευαστεί είναι αδύνατο να είναι αεροστεγείς το χειμώνα κι έτσι είναι κρύες και υγρές. Το καλοκαίρι ο καυτερός ήλιος που πέφτει στις τσίγκινες στέγες μετατρέπει τις παράγκες σε σωστούς φούρνους. Όσο θλιβερά κι αν είναι αυτά τα καταλύματα, προσφέρουν κάποιου είδους προστασία στους ενοίκους τους [...]. Όμως και στην καλύτερη περίπτωση [...] δεν αντιπροσωπεύουν παρά την κατώτατη βαθμίδα της πολιτισμένης ζωής.

H. Morgenthau, *Η Αποστολή μου στην Αθήνα. 1922-Το έπος της εγκατάστασης*, μετ. Σ. Κασεσιάν,

Αθήνα: Τροχαλία, 1994, σσ. 342 – 344.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

3. Η αστική αποκατάσταση

(Εξετάσεις Ομογενών 2003)

Με βάση το παρακάτω κείμενο και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις:

- α. να περιγράψετε τις συνθήκες διαβίωσης των προσφύγων στα αστικά κέντρα,
- β. να αντιπαραβάλετε τους τρόπους της αστικής αποκατάστασης των απόρων και των εύπορων προσφύγων.

Κείμενο

... Κακήν κακώς, μην τα ρωτάς, πώς ζούσαμε. Έφτασε ο δεύτερος χρόνος της προσφυγιάς. Ήμασταν στα 1924 κι ακούσαμε πως γίνονται συνοικισμοί, για να κάτσουμε εμείς οι πρόσφυγες, στον Ποδονίκη [= Ν. Ιωνία], στους Ποδαράδες [= Περισσός], στην Κοκκινιά.

Τότε ξέρεις πώς πιάνανε τα σπίτια στους συνοικισμούς; Πήγαινες εκεί, κρεμούσες ένα τσουβαλάκι ή ό,τι είχες σ' ένα δωμάτιο και το σπίτι ήταν δικό σου. Ατελείωτα ήτανε ακόμη' κεραμίδια δεν είχανε, πόρτες δεν είχανε, παράθυρα δεν είχανε. Και μερικά που είχανε πόρτες και παράθυρα πηγαίνανε άλλοι τη νύχτα και τις βγάζανε και ανάβανε φωτιές να ζεσταθούνε, να μαγειρέψουνε. Δύο χρόνια ύστερα που φτάσαμε εμείς στην Ελλάδα ήρθε και μας βρήκε στην Κοκκινιά και ο άντρας μου. Αυτός ήρθε από τους τελευταίους αιχμαλώτους, γιατί, επειδή ήτανε τεχνίτης, τον κρατούσανε και τους δούλευε.

Δουλέψαμε, κουρασθήκαμε και κάναμε και σπίτι και αναστήσαμε τα παιδιά μας και δουλέψανε κι εκείνα ' κι εδώ θα τελειώσουμε τη ζωή μας. Τα βάσανά μας ποτέ δεν θα φύγουνε από μέσα μας.

Μαρτυρίες Μικρασιατών προσφύγων για την άφιξή τους στην Ελλάδα, από το βιβλίο «Η Έξοδος» (έκδοση του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών) τόμ. Α σ. 193 – 195.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

3. Η αστική αποκατάσταση

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2019)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται παρακάτω, να απαντήσετε στο ακόλουθο ερώτημα:

Ποιες πρακτικές υιοθετήθηκαν για τη στεγαστική αποκατάσταση των αστών προσφύγων του 1922 στα αστικά κέντρα της ελληνικής επικράτειας;

Κείμενο Α

Το πρόβλημα, συνεπώς, της άμεσης στεγάσεως των άστεγων και κακά στεγασμένων προσφύγων, απαιτούσε άμεση λύση.

Και προς την κατεύθυνση αυτή, οι αυτοσχεδιασμοί και οι βιαστικές λύσεις δεν έλειψαν, δικαιολογημένες κατά ένα μέρος από την επείγουσα ανάγκη.

Η στέγαση όμως των προσφυγικών οικογενειών μέσα ή γύρω από τα αστικά κέντρα, που ο αριθμός αυτών των οικογενειών υπολογίζονταν σε 350.000, δεν ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί μέσα στις μικρές, πολεοδομικά αναρχούμενες πόλεις, με τα στενά και τα σοκάκια, με τα οδικά αδιέξοδα και τα μνημειακά εμπόδια, όπως ήταν κυρίως η περιοχή των Αθηνών.

Για το λόγο αυτό, προκρίθηκε η δημιουργία οικισμών γύρω από τα αστικά κέντρα, σε εκτάσεις του Δημοσίου, ή σε ιδιωτικά οικόπεδα, που απαλλοτριώνονταν αμέσως.

Γιώργος Λαμφίδης, *Οι πρόσφυγες του 1922*, 3η έκδοση, εκδ. Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 165.

Κείμενο Β

Αμέσως μετά το 1922 η Αθήνα και ο Πειραιάς περιτριγυρίστηκαν από προσφυγικούς συνοικισμούς και σταδιακά συνενώθηκαν σε ενιαίο πολεοδομικό συγκρότημα [...]. Η πολιτική των φορέων που είχαν αναλάβει την αστική αποκατάσταση συνέτεινε στο διαχωρισμό των προσφύγων σε πλούσιους και φτωχούς, αφού ο τρόπος απόκτησης κατοικίας εξαρτήθηκε από την οικονομική τους δυνατότητα. Οι πρώτοι αποκτούσαν ακίνητα σε δημοπρασίες ή ενισχύονταν για να κτίσουν κατοικίες σε κεντρικές αστικές περιοχές, ενώ οι δεύτεροι, στην καλύτερη περίπτωση, στεγάζονταν από τις κρατικές υπηρεσίες στους προσφυγικούς συνοικισμούς. Εκτός αυτών, υπήρχαν και εκείνοι που δεν είχαν ακόμη επωφεληθεί από το πρόγραμμα κοινωνικής στέγης και διέμεναν σε κάθε

είδους πρόχειρα καταλύματα [...]. Ένα σημαντικό μέρος των προσφυγικών οικογενειών στις πόλεις (περίπου το 29%) ζούσε σε ακατάλληλες κατοικίες, όπως «στρατώνες, στρατιωτικά παραπήγματα, εργαστήρια, τζαμιά, σικηνές και τρώγλες κάθε είδους».

Γιώργος Γιαννακόπουλος, «Η Ελλάδα με τους πρόσφυγες», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000*, τόμ. 7, εκδ. Τα Νέα-Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σσ. 92 – 93.

Κείμενο Γ

Ο πίνακας που ακολουθεί αναφέρεται στην «εκτός σχεδίου πόλεως» περιοχή του Δήμου Πειραιά.

Απογραφή 1928

	Σύνολο απογραφής κατά το έτος 1928	Κάτοικοι πριν τον Σεπτέμβριο 1922
Βούρλα	3.184	750
Δραπετσώνα	17.652	2.080
Νέα Καλλίπολις	4.691	3.180
Νέα Καμίνια	8.040	6.626
Νέα Κοκκινιά	33.201	2.900
Παλαιά Κοκκινιά	14.225	6.854

Πηγή: Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας / Γ.Σ.Υ.Ε., *Στατιστικά αποτελέσματα της απογραφής του πληθυσμού της Ελλάδος της 15ης-16ης Μαΐου 1928*, Αθήνα 1933, σ. 32 – παρατίθεται στο: Ελένη Κυραμαργιού, *Δραπετσώνα 1922 – 1967*, εκδ. Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2019, σ. 65.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Δ. Η ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΤΑΛΛΑΞΙΜΩΝ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. Η αποζημίωση των ανταλλάξιμων

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2010)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από το παράθεμα που σας δίνεται, να αναφερθείτε στην αποζημίωση των Ελλήνων ανταλλάξιμων για τις περιουσίες που εγκατέλειψαν και στις διαδικασίες προσδιορισμού αυτής.

Η αποζημίωση των ανταλλάξιμων

Τα περιουσιακά στοιχεία που εθεωρείτο ότι επιδέχονταν αποζημίωση ήταν: α) τα ακίνητα κάθε είδους, αστικά και αγροτικά, β) τα κινητά αγαθά που δεν πουλήθηκαν επί τόπου ούτε μεταφέρθηκαν στην Ελλάδα και γ) οι καλλιεργημένοι αγροί μαζί με τα προϊόντα τους, συμπεριλαμβανομένων και των εσόδων τα οποία έχασε ο ανταλλάξιμος. Ένας σημαντικός αριθμός προσφύγων βρέθηκαν εκπρόθεσμοι, είτε γιατί ήλθαν στην Ελλάδα μετά τη λήξη της προθεσμίας υποβολής (αιχμάλωτοι, πρόσφυγες από τη Ρωσία, Κωνσταντινουπολίτες) είτε γιατί δεν μπορούσαν να υποβάλουν δήλωση λόγω ασθένειας, φυλάκισης ή ανηλικιότητας (περίπτωση ορφανών). Η προκαταβολή θα δινόταν σε εκείνους που δεν είχαν μέχρι τότε αποκατασταθεί, με τη διευκρίνιση ότι η απλή υποτυπώδης στέγαση στους οικισμούς της ΕΑΠ (Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων) ή του ελληνικού κράτους δεν θα εθεωρείτο ως αποκατάσταση.

Προκειμένου να επιταχυνθεί η διαδικασία της αποζημίωσης, χωρίς να επιβαρυνθεί πολύ ο κρατικός προϋπολογισμός, αποφασίστηκε η έκδοση ομολογιών με την εγγύηση του ελληνικού δημοσίου [...]. Το 20% της προσωρινής αποζημίωσης δόθηκε σε μετρητά και το υπόλοιπο σε ομολογίες. Παρά την πρόσκαιρη ανακούφιση, η προσωρινή αυτή λύση δεν έκλεισε το ζήτημα. Οι προσφυγικές οργανώσεις αξίωναν την πλήρη αποζημίωση όπως εξάλλου προέβλεπε η σύμβαση της Λωζάνης, με αποτέλεσμα το θέμα να λάβει διαστάσεις και να γίνει αντικείμενο πολιτικής εκμετάλλευσης.

Για την οριστική εκτίμηση των εγκαταλειφθεισών περιουσιών συστάθηκαν 1.114 Πρωτοβάθμιες Επιτροπές Εκτίμησης, μία ή περισσότερες για καθεμία από τις 934 χριστιανικές κοινότητες της Τουρκίας. Τα ποικίλα προβλήματα που ανέκυψαν επέβαλαν αρχικά τη δημιουργία 52 Δευτεροβάθμιων Επιτροπών, 31 στην Αθήνα και 21 στην επαρχία, και στη συνέχεια, το Μάιο του 1927, 20 Δευτεροβάθμιων Επιτροπών (Εφετεία

της Ανταλλαγής), 8 στην Αθήνα και 12 στην επαρχία.

Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770 – 2000, 7^{ος} Τόμος: Ο Μεσοπόλεμος (1922-1940), Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2003, σσ. 84 – 85.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Δ. Η ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΤΑΛΛΑΞΙΜΩΝ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. Η αποζημίωση των ανταλλαξίμων

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2021)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε στον τρόπο με τον οποίο οργανώθηκε η διαδικασία αποζημίωσης των ανταλλαξίμων, μετά την υπογραφή της Σύμβασης για την ανταλλαγή των πληθυσμών.

Κείμενο Α

Οι οριστικές εκτιμήσεις έπαιρναν βέβαια πολύ χρόνο για να γίνουν, και στο μεταξύ οι πιέσεις για την πληρωμή αποζημιώσεων αυξάνονταν και έγιναν εξαιρετικά έντονες όσο πλησίαζαν οι εκλογές του 1926. Ο Εμμανουήλ Τσουδερός, στέλεχος των Φιλελευθέρων την εποχή εκείνη, πρότεινε να δοθεί μια προσωρινή αποζημίωση στους δικαιούχους ανταλλάξιμους με ομολογίες που θα είχαν την εγγύηση του κράτους, και ως κάλυμμα τα αστικά, κατά βάση, κτήματα των ανταλλάξιμων μουσουλμάνων. Με τη σταδιακή εκποίηση των κτημάτων αυτών θα μπορούσε να αποσβεσθεί το δάνειο.

Η Εθνική Τράπεζα ανέλαβε τη διαχείριση και εκποίηση αυτών των κτημάτων προκειμένου να χορηγήσει αποζημιώσεις στους δικαιούχους από το προϊόν των πωλήσεων, αλλά και από τα εισοδήματα που παρήγαν τα ακίνητα αυτά. Προκειμένου δε να καταβληθούν όσο το δυνατόν ταχύτερα οι αποζημιώσεις αυτές, παραχωρήθηκε στην Εθνική Τράπεζα το δικαίωμα έκδοσης ανωνύμων ομολογιών, εγγυημένων από το δημόσιο, οι οποίες μπορούσαν να αντιπροσωπεύουν τα τρία τέταρτα της αξίας των κτημάτων που είχαν περιέλθει στην Εθνική Τράπεζα. Με βάση αυτό το σχήμα εκδόθηκε το πρώτο δάνειο των ανταλλαξίμων και στη συνέχεια ακολούθησαν άλλα δύο. Οι πρώτες αποζημιώσεις δόθηκαν, προς μεγάλη ανακούφιση των βενιζελικών, λίγο πριν τις εκλογές του 1926.

Κώστας Κωστής, Ο πλούτος της Ελλάδας: Η ελληνική οικονομία από τους Βαλκανικούς Πολέμους μέχρι σήμερα, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2018, σ. 126.

Κείμενο Β

Η διαδικασία των προσφυγικών αποζημιώσεων παρατάθηκε με χαοτικό τρόπο σ' όλη τη διάρκεια του Μεσοπολέμου. Από τους δικαιούχους, πολλοί δεν υπέβαλαν δήλωση ή έχασαν διαδοχικές προθεσμίες. Η εκτίμηση των χαμένων περιουσιών έδωσε λαβή σε

καταχρήσεις και απάτες μεγάλων διαστάσεων. Επιπλέον, τα μετρητά που εισπράχθηκαν εξανεμίστηκαν γρήγορα για την κάλυψη πιεστικών βιοτικών αναγκών, ενώ και οι ομολογίες άλλαξαν χέρια και υποτιμήθηκαν. Γενικά, μόνο μία μειοψηφία των προσφύγων μπορεί να θεωρηθεί ότι έλαβε ικανοποιητική ή και υπερβολική αποζημίωση.

Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, *Μετά το 1922: Η παράταση του διχασμού*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2018, σ. 165.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Δ. Η ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΤΑΛΛΑΞΙΜΩΝ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. Η αποζημίωση των ανταλλαξίμων

(Εξετάσεις Ομογενών 2021)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται, να αναφερθείτε στον τρόπο με τον οποίο οργανώθηκε η διαδικασία αποζημίωσης των ανταλλαξίμων, μετά την υπογραφή της Σύμβασης για την ανταλλαγή των πληθυσμών.

Κείμενο

Οι οριστικές εκτιμήσεις έπαιρναν βέβαια πολύ χρόνο για να γίνουν, και στο μεταξύ οι πιέσεις για την πληρωμή αποζημιώσεων αυξάνονταν και έγιναν εξαιρετικά έντονες όσο πλησίαζαν οι εκλογές του 1926. Ο Εμμανουήλ Τσουδερός, στέλεχος των Φιλελευθέρων την εποχή εκείνη, πρότεινε να δοθεί μια προσωρινή αποζημίωση στους δικαιούχους ανταλλάξιμους με ομολογίες που θα είχαν την εγγύηση του κράτους, και ως κάλυμμα τα αστικά, κατά βάση, κτήματα των ανταλλάξιμων μουσουλμάνων. Με τη σταδιακή εκποίηση των κτημάτων αυτών θα μπορούσε να αποσβεσθεί το δάνειο.

Η Εθνική Τράπεζα ανέλαβε τη διαχείριση και εκποίηση αυτών των κτημάτων προκειμένου να χορηγήσει αποζημιώσεις στους δικαιούχους από το προϊόν των πωλήσεων, αλλά και από τα εισοδήματα που παρήγαν τα ακίνητα αυτά. Προκειμένου δε να καταβληθούν όσο το δυνατόν ταχύτερα οι αποζημιώσεις αυτές, παραχωρήθηκε στην Εθνική Τράπεζα το δικαίωμα έκδοσης ανωνύμων ομολογιών, εγγυημένων από το δημόσιο, οι οποίες μπορούσαν να αντιπροσωπεύουν τα τρία τέταρτα της αξίας των κτημάτων που είχαν περιέλθει στην Εθνική Τράπεζα. Με βάση αυτό το σχήμα εκδόθηκε το πρώτο δάνειο των ανταλλαξίμων και στη συνέχεια ακολούθησαν άλλα δύο. Οι πρώτες αποζημιώσεις δόθηκαν, προς μεγάλη ανακούφιση των βενιζελικών, λίγο πριν τις εκλογές του 1926.

Κώστας Κωστής, Ο πλούτος της Ελλάδας: Η ελληνική οικονομία από τους Βαλκανικούς Πολέμους μέχρι σήμερα,

Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2018, σ. 126.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Δ. Η ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΤΑΛΛΑΞΙΜΩΝ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΙΚΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

2. Η ελληνοτουρκική προσέγγιση

(Εξετάσεις Ομογενών 2007)

Αντλώντας στοιχεία από την ακόλουθη επιστολή του Ελευθερίου Βενιζέλου προς τον Τούρκο πρωθυπουργό Ισμέτ Πασά (30/8/1928) και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις να παρουσιάσετε τις προθέσεις του Έλληνα πρωθυπουργού σχετικά με τη διευθέτηση των διαφορών Ελλάδας – Τουρκίας, καθώς και την αποκατάσταση των φιλικών σχέσεων με την υπογραφή της συμφωνίας της Άγκυρας του 1930.

«Καθ' ἦν στιγμὴν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μοῦ ἀναθέτει μὲ μεγάλην πλειοψηφίαν τὴν διακυβέρνησίν του διὰ μίαν περίοδον τεσσάρων ἐτῶν, ὀφείλω νὰ σᾶς διαβεβαιώσω περὶ τῆς ζωηρᾶς ἐπιθυμίας μου νὰ συντελέσω εἰς τὴν ρύθμισιν τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν δύο χωρῶν μας, ἢ ὅποια θὰ τοὺς ἐξησφάλιζε στενήν φιλίαν, ἐπιβεβαιουμένην δι' ἑνὸς συμφώνου φιλίας, μὴ ἐπιθέσεως καὶ διαιτησίας, περιεχομένου ὅσον τὸ δυνατόν εὐρύτερου. Ἔχω πλήρη συνείδησιν τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Τουρκία δέν ἔχει βλέψεις ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν μας καὶ μοί ἐδόθη χιλίας φορές κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προεκλογικῆς περιόδου ἢ εὐκαιρία νὰ δηλώσω δημοσίᾳ ὅτι ἡ Ἑλλάς οὐδεμίαν ἔχει βλέψιν ἐπὶ τῶν τουρκικῶν ἐδαφῶν, ἀποδεχομένη τὰς Συνθήκας τῆς Εἰρήνης εὐκρινῶς καὶ ἀνεπιφυλάκτως. Δέν δύναμαι λοιπόν νὰ ἀμφιβάλλω ὅτι ἡ ρύθμισις τῶν σχέσεών μας, ὡς τὴν ἀντιλαμβάνομαι, ἀνταποκρίνεται ἐπίσης εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Ἐξοχότητός Σας. Διὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῆς κοινῆς αὐτῆς ἐπιθυμίας οὐδέν ἐμπόδιον ὑφίσταται ἐκτός τῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων μεταξύ τῶν δύο χωρῶν, τὰ ὅποια προέκυψαν ἀπὸ τὴν σύμβασιν περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν καὶ τὰς παρακολούθους συμφωνίας».

Ἱστορία του Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τόμος ΙΕ' (Ἀθήνα 1978), σελ. 354.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Δ. Η ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΤΑΛΛΑΞΙΜΩΝ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

2. Η ελληνοτουρκική προσέγγιση

(Εξετάσεις Ομογενών 2010)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε την προσπάθεια προσέγγισης μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας αναφέροντας τις ελληνοτουρκικές συμφωνίες που υπογράφηκαν το 1930 (μονάδες 8) και το περιεχόμενο αυτών των συμφωνιών (μονάδες 17).

Κείμενο Α

[...] Η συμφωνία βασιζόταν στην αρχή του συμψηφισμού των περιουσιών τόσο των ανταλλαξιμών όσο και των μη ανταλλαξιμών που είχαν αποδοθεί στους πρόσφυγες, ενώ παράλληλα ή ελληνική πλευρά επιβαρυνόταν με την καταβολή χρεωστικού υπόλοιπου, που υπερέβαινε τις 400.000 λίρες Αγγλίας, σε αντιστάθμισμα της υποχρέωσης της τουρκικής κυβερνήσεως να αποδώσει στους Έλληνες δικαιούχους τα καταπατημένα κτήματά τους στην περιοχή της Κωνσταντινουπόλεως. Η σύμβαση της 10^{ης} Ιουνίου 1930 βάρυνε εμφανώς προς όφελος της Τουρκίας, αλλά αποτέλεσε την προϋπόθεση για την οριστική εκκαθάριση των οικονομικών διαμφισβητήσεων και την αποφασιστική προώθηση της πολιτικής συνεννοήσεως. Έτσι ο Έλληνας πρωθυπουργός επισκέφθηκε την Άγκυρα και υπέγραψε, στις 30 Οκτωβρίου 1930, το διμερές σύμφωνο φιλίας, ουδετερότητας και διαιτησίας, τα όρια του οποίου έφθαναν ως την απαγόρευση της συμμετοχής σε κάθε πολιτικό ή οικονομικό συνασπισμό που θα στρεφόταν εναντίον του ενός από τα συμβαλλόμενα μέρη. Τη σύναψη του συμφώνου συνόδευε ή συνομολόγηση έμπορικής συμβάσεως, καθώς και ειδικής συμφωνίας γύρω από τους ναυτικούς εξοπλισμούς, ή οποία και προέβλεπε την έγκαιρη ενημέρωση των δύο κυβερνήσεων για κάθε προβλεπόμενη παραγγελία ναυτικής μονάδας, προκειμένου να προληφθεί ο ανταγωνισμός «διά φιλικής ανταλλαγής απόψεων» [...].

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΔ', Εκδοτική Αθηνών, 1978, σ. 354.

Κείμενο Β

[...] Η νέα έμπορική σύμβαση που υπογράφηκε στην Άγκυρα θα μπορούσε να θεωρηθεί μάλλον ευνούϊκή... Η σύμβαση αυτή περιείχε δύο βασικές διατάξεις που ρύθμιζαν, ευνούϊκά για την Ελλάδα, τις εισαγωγές κονιάκ και σαπουνιού [...] Στις ευνούϊκές επίσης για την Ελλάδα διατάξεις θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την εφαρμογή της αναπροσαρμογής του δασμολογίου... Μέ τη σύμβαση αναγνωρίστηκε επίσης η ισότητα ανάμεσα στους Έλληνες και Τούρκους ύπηκόους τόσο στην Τουρκία όσο και στην Ελλάδα [...].

Ιφ. Αναστασιάδου, «Ο Βενιζέλος και το Ελληνοτουρκικό Σύμφωνο Φιλίας του 1930», εκ. Φιλιππότη, Αθήνα 1980, σσ. 362 – 363.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Δ. Η ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΤΑΛΛΑΞΙΜΩΝ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

2. Η ελληνοτουρκική προσέγγιση

(Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2007)

Αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που ακολουθούν και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφέρετε:

- α. Τι επεδίωκε ο Ελευθέριος Βενιζέλος με την υπογραφή της Συμφωνίας της Άγκυρας (10 Ιουνίου 1930);
- β. Τις αντιδράσεις των προσφύγων της Μικράς Ασίας στην παραπάνω συμφωνία.

Κείμενο Α

Ο Βενιζέλος κατά την συνεδρίασιν ταύτην (της Βουλής της 25^{ης} Ιουνίου 1930) υπεστήριξεν ότι η Ελλάς ανέλαβε διά της συνθήκης περί ανταλλαγής την υποχρέωσιν να χρησιμοποιήσῃ την εἰς το ἔδαφός της ανταλλάξιμον περιουσίαν διά την αποζημίωσιν των προσφύγων και ὅτι την υποχρέωσίν της ταύτην την ἐξεπλήρωσεν.

Ἀλλ' ὁσονδήποτε και ἀν ἦτο ἐπαχθὴς διά την Ελλάδα η σύμβασις της 10^{ης} Ιουνίου, τίποτε το καλύτερο δὲν ἠμποροῦσε νὰ πραγματοποιηθῆ. Ἡ Τουρκία ἐζήτει, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, τὸν πλήρη συμψηφισμόν. Ἡ Ελλάς ἀντεπρότεινεν ὅπως τὰ σὺδέτερα μέλη της Μικτῆς Επιτροπῆς Ἀνταλλαγῆς ἀναλάβουν τὴν ἐφαρμογὴν συνοπτικοῦ καὶ συνολικοῦ συστήματος ἐκτιμῆσεως. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀπεδέχθη, τελικῶς, τὴν ἐλληνικὴν πρότασιν, τὰ σὺδέτερα δὲ μέλη ὑπέδειξαν τὸν γενικὸν συμψηφισμόν. Νὰ ἠρνεῖτο ἡ Ελλάς τὴν ὑπόδειξιν ταύτην; Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις δὲν εἶχε κανένα λόγο νὰ βιάζεται. Ἀντιθέτως, ἡ ἐκκρεμότης της ἔδιδε τὴν εὐκαιρίαν νὰ δυσχεραίνῃ ἀκόμη περισσότερον τὴν θέσιν των 110.000 Ἑλλήνων της Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐξηναγκάζοντο νὰ καταφύγουν εἰς τὴν Ελλάδα. Θα ἠμπορούσαμε νὰ υποστώμεν τὸ νέον αὐτὸ προσφυγικὸν κύμα; Καὶ ἦτο συμφέρον νὰ κενωθῆ ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ἐναντι της ἀβεβαίας προοπτικῆς που παρείχε ἡ παράτασις της ἐκκρεμότητος ἐπὶ τοῦ ζητήματος των ἐκτιμῆσεων;

Γρ. Δαφνῆς, *Ἡ Ελλάς μετὰξὺ δύο πολέμων (1923 -1940)*, τόμ. Β', Ἀθήνα 1997: ἐκδ. Κάκτος, σσ. 66 – 68.

Κείμενο Β

Το οικονομικὸν σύμφωνο με τὴν Τουρκία θὰ κυρωθῆ. Ὁ προσφυγικὸς ὅμως κόσμος θὰ παραμείνῃ διχασμένος. Ὅσα σωματεῖα, τόσες ἀντιδράσεις, τόσα ἀνακοινωθέντα καὶ

ψηφίσματα – πολλά από τα οποία περνούν και στον τύπο – με περιεχόμενο διαμετρικά αντίθετο. Οι εξεγέρσεις και το προσφυγικό ρεύμα διαμαρτυρίας θα ογκωθεί επικίνδυνα προς τα τέλη Οκτωβρίου του 1930, τις παραμονές της αναχώρησης του Βενιζέλου στην Αγκυρα. Οι προσφυγικές οργανώσεις θα καλέσουν τα μέλη τους σε γενικές συγκεντρώσεις και θα συντάξουν ψηφίσματα που θα τα στείλουν όχι μόνο στον Βενιζέλο αλλά και στον Ινονού. Μ' αυτά θα ζητούν την ακύρωση των «απανθρώπων [...] συμβάσεων και την διαρρύθμισιν του προσφυγικού προβλήματος επί τη βάσει των στοιχειωδών κανόνων της ηθικής και του δικαίου [...] άλλως η ελληνοτουρκική φιλία [...] αποβαίνει κενή εννοίας και όλως διόλου ασταθής».

Ιφιγένεια Αναστασιάδου: *Ο Βενιζέλος και το Ελληνοτουρκικό Σύμφωνο Φιλίας του 1930*, εκδ. Φιλιππότης, σ. 329.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Δ. Η ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΤΑΛΛΑΞΙΜΩΝ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

2. Η ελληνοτουρκική προσέγγιση

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2006)

Χρησιμοποιώντας σχετικά χωρία από το πιο κάτω κείμενο και με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις να εξηγήσετε τους στόχους του Ελευθερίου Βενιζέλου αναφορικά με την ελληνοτουρκική προσέγγιση κατά τα έτη 1928 – 30 και να αποτιμήσετε κατά πόσο οι στόχοι αυτοί επιτεύχθηκαν με τις ελληνοτουρκικές συμφωνίες του 1930.

Καθ' ήν στιγμήν ο ελληνικός λαός μου αναθέτει με μεγάλην πλειοψηφίαν την διακυβέρνησίν του δια μίαν περίοδον τεσσάρων ετών, οφείλω να σας διαβεβαιώσω περί της ζωντανής επιθυμίας μου να συντελέσω εις την ρύθμισιν των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών μας, η οποία θα τους εξησφάλιζε στενήν φιλίαν, επιβεβαιουμένην δι' ενός συμφώνου φιλίας, μη επιθέσεως και διαιτησίας, περιεχομένου όσον το δυνατόν ευρύτερου. Έχω πλήρη συνείδησιν του γεγονότος ότι η Τουρκία δεν έχει βλέψεις επί των εδαφών μας και μοι εδόθη χιλίας φορές κατά την διάρκειαν της προεκλογικής περιόδου η ευκαιρία να δηλώσω δημοσία ότι η Ελλάς ουδεμίαν έχει βλέψιν επί των τουρκικών εδαφών, αποδεχομένη τας Συνθήκας της Ειρήνης ειλικρινώς και ανεπιφυλάκτως. Δεν δύναμαι λοιπόν να αμφιβάλλω ότι η ρύθμισις των σχέσεών μας, ως την αντιλαμβάνομαι, ανταποκρίνεται επίσης εις την επιθυμίαν της Εξοχότητός Σας. Δια την πραγματοποίησιν της κοινής αυτής επιθυμίας ουδέν εμπόδιον υφίσταται εκτός των εκκρεμών ζητημάτων μεταξύ των δύο χωρών, τα οποία προέκυψαν από την σύμβασιν περί ανταλλαγής των πληθυσμών και τας παρακολούθους συμφωνίας.

Επιστολή του Ε. Βενιζέλου προς τον Τούρκο πρωθυπουργό Ισμέτ Ινονού, 30.08.1928,

Ιστορία του ελληνικού έθνους, ΙΕ', σ. 354.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Δ. Η ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΤΑΛΛΑΞΙΜΩΝ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

2. Η ελληνοτουρκική προσέγγιση

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2024)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις και τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφέρετε:

- α. πώς εξελίχθηκαν οι ελληνοτουρκικές σχέσεις μετά την υπογραφή της Σύμβασης ανταλλαγής πληθυσμών και της Συνθήκης ειρήνης της Λοζάνης (μονάδες 12)
- β. ποιο ήταν το περιεχόμενο των ελληνοτουρκικών συμφωνιών που υπογράφηκαν το 1930. (μονάδες 13)

Κείμενο Α

Τον Δεκέμβριο του 1926, υπεγράφη στην Αθήνα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας η λεγόμενη Συμφωνία των Αθηνών. Βασικοί πρωταγωνιστές της συμφωνίας αυτής ήταν ο Έλληνας υπουργός των Εξωτερικών, Περικλής Αργυρόπουλος και ο Τούρκος αντιπρόσωπος στη Μικτή Επιτροπή, Σουκρή Σαράτσογλου. Είχε προηγηθεί η Σύμβαση της Άγκυρας (γνωστότερη ως Συμφωνία Εξηντάρη-Χαμδή Βέη) τον Ιούνιο του 1925, η οποία όμως δεν εφαρμόστηκε. Η Συμφωνία των Αθηνών προέβλεπε την εξαγορά των μη ανταλλάξιμων κτημάτων και ακινήτων και από τις δύο χώρες. Από την εξαγορά εξαιρούνταν τα κτήματα των μουσουλμάνων της Δυτικής Θράκης και των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης. Τα δύο κράτη θα εξαγόραζαν το καθένα ίδιας συνολικής αξίας κτήματα, ενώ κάθε μία από τις δύο κυβερνήσεις αναλάμβανε να απαλλάξει τα εν λόγω κτήματα από οποιονδήποτε περιορισμό τα βάρυνε το προηγούμενο διάστημα, ώστε να αποδοθούν στους ιδιοκτήτες τους.

B. Κολλάρος, *Η μειονοτική πολιτική του Ελευθερίου Βενιζέλου (1898 – 1933)*,

Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία και Εθνικό Ίδρυμα

Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος», Αθήνα και Χανιά 2022, σελ. 279 – 280.

Κείμενο Β

Στις 30 Οκτωβρίου 1930 υπογράφονταν το Σύμφωνο Φιλίας, Ουδετερότητας και Διαιτησίας, τα όρια του οποίου έφθαναν ως την απαγόρευση της συμμετοχής σε κάθε πολιτικό ή οικονομικό συνασπισμό που θα στρεφόταν κατά του ενός από τα συμβαλλόμενα μέρη. Το σύμφωνο συνοδευόταν από εμπορική σύμβαση που

περιελάμβανε προξενική σύμβαση και σύμβαση εγκαταστάσεως, αλλά και από ειδική συμφωνία για τους ναυτικούς εξοπλισμούς: οι δύο κυβερνήσεις υποχρεώνονταν να προβαίνουν σε έγκαιρη αμοιβαία ενημέρωση, πριν από την παραγγελία κάθε ναυτικής μονάδας, προκειμένου να προληφθεί ο ανταγωνισμός «διά φιλικής ανταλλαγής απόψεων».

Κ. Σβολόπουλος, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1900 – 1945*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2005, σελ. 224.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Ε. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1. Η ενσώματωση των προσφύγων

(Δ Εσπερινό – Κανονικές 2005)

Αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που ακολουθεί και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να περιγράψετε και να αιτιολογήσετε τη διάσταση και την αντίθεση προσφύγων του 1922 και γηγενών στην οικονομική, πολιτική και κοινωνική ζωή.

«Το ταξίδι κράτησε δεκαέξι μέρες. Μετά τη Ρόδο πιάσαμε Πειραιά, μετά φτάσαμε στην Κέρκυρα. Ήταν παραμονή του Αγίου Σπυριδώνος, 11 Δεκεμβρίου 1922. Έβρεχε. Βγήκαμε στην παραλία με καϊκια. Λένε: «Θα σας πάμε με αραμπάδες σ' ένα χωριό». Μας πήγαν στο χωριό Σταυρός, κάναμε τέσσερις ώρες ώσπου να φτάσουμε εκεί. Εμείς πηγαίναμε πεζή, τα πράγματα μόνο σε αραμπάδες. Και να βρεχόμαστε σ' όλο αυτό το διάστημα ...

Άλλους έβαλαν στη εκκλησία του χωριού, άλλους στο σχολείο, άλλους σε σπίτια. Δεν ρωτάει κανένας: «Ποιοι είστε, τι θέλετε;» Μια αδιαφορία. Δεν μας έδωσαν τίποτα να φάμε. Δεν είχαν κι αυτοί, τί να μας δώσουν; Μια «καλημέρα» μόνο μας έλεγαν. Καλή ήταν κι αυτή. Ευτυχώς είχαμε μαζί μας ψωμί ...

Μας έφεραν στην Κέρκυρα, μας έβαλαν στο φρούριο, στις εκεί παράγκες. Μεγάλο Σάββατο ήτανε. Έρχεται ένας αέρας και τις παίρνει τις παράγκες. Τί να κάνουμε; Πήγαμε στην εκκλησία του Αι-Γιώργη, εκεί κοντά ...

Στην αρχή δεν ταιριάζαμε με τους Κερκυραίους. Άλλες συνήθειες αυτοί, άλλες συνήθειες εμείς. Γλώσσα δεν ξέραμε, δεν μπορούσαμε να συνεννοηθούμε μαζί τους. Μετά όμως τα φτιάξαμε. Πολλά συνοικέσια έγιναν. Κερκυραίοι πήραν προσφυγοπούλες».

Η Έξοδος, έκδοση του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, τόμ. Β', σσ. 348 – 349,

Μαρτυρία Ελένης Μαναήλογλου από το Ικόνιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^Ο ΑΙΩΝΑ

Ε. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1. Η ενσώματωση των προσφύγων

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2009)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από το παράθεμα που σας δίνεται, να παρουσιάσετε τη διάσταση προσφύγων και γηγενών, όπως αυτή εκφράστηκε στην οικονομική, πολιτική και κοινωνική ζωή μέχρι τη δεκαετία του 1940.

Η απομόνωση του προσφυγικού συνόλου απέναντι στην ελληνική κοινωνία αίρεται σιγά σιγά [...]. Ολόκληρος ο ντόπιος πληθυσμός που είχε πια εξοικειωθεί με το θέαμα των εκκλησιών και των θεάτρων κατειλημμένων από τις προσφυγικές ομάδες, που είδε τα σπίτια του να επιτάσσονται, που απόκτησε τη συνήθεια να ενημερώνεται καθημερινά από τον τύπο για την υπόθεση των προσφύγων, μαθαίνει τώρα να ζει και να συνεργάζεται μαζί τους στη γειτονιά, στο σχολείο, στους τόπους δουλειάς ή στο κοινοβούλιο [...].

Μέσα στις επερχόμενες δεκαετίες [...] πρόσφυγες θα κατακτήσουν όλο το φάσμα των ελεύθερων επαγγελματιών. Πρόσφυγες θα πλημμυρίσουν τα πνευματικά κέντρα. Πρόσφυγες θα γεμίσουν τα εργοστάσια – είτε ως εργάτες είτε ως εργοδότες.

Η ένταξη, όπως είναι φυσικό, δεν πραγματοποιείται μέσα στην τέλεια αρμονία ούτε χωρίς αντίδραση από την πλευρά των αυτοχθόνων. Είναι επίσης φυσιολογικό, παράλληλα με τις «διαπραγματεύσεις» με τους ντόπιους, να αυξάνουν οι διαφορές απόψεων. Ο αρχικός φόβος για μια κοινωνική αναστάτωση που θα οφειλόταν στην παρουσία των χιλιάδων περιθωριακών ατόμων αφήνει τη θέση του σε ανησυχίες σχετικές με τον ανταγωνισμό στον οικονομικό και επαγγελματικό τομέα, ανησυχίες που αγγίζουν όλα τα ελληνικά κοινωνικά στρώματα. Η ντόπια αστική τάξη από τη μια μεριά συνθηκολογεί κι από την άλλη αντιστέκεται και η δυσαρέσκεια παραμένει άλλοτε σιωπηρή κι άλλοτε έκδηλη.

Η αγροτική και η εργατική τάξη βλέπουν να εμπλουτίζεται το δυναμικό τους με ικανοποίηση αλλά ταυτόχρονα και με σκεπτικισμό. Αλλά είναι βέβαιο ότι οι αντιπαραθέσεις και οι συγκρούσεις, που υποβόσκουν ή εκδηλώνονται, δεν κάνουν άλλο παρά να επιβεβαιώνουν το πρώτο αληθινό βήμα της κοινωνικής ανάμιξης.

Βίκα Δ. Γκιζελή, Κοινωνικοί μετασχηματισμοί και προέλευση της κοινωνικής κατοικίας στην Ελλάδα (1920 – 1930),

Επικαιρότητα, Αθήνα 1984, σσ. 260 – 263

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Ε. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1. Η ενσώματωση των προσφύγων

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2017)

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται παρακάτω, να αναφερθείτε στη διάσταση γηγενών και προσφύγων:

- α. στον οικονομικό τομέα,
- β. στον κοινωνικό τομέα,
- γ. στον πολιτικό τομέα.

Κείμενο Α

Γηγενείς και πρόσφυγες

Καθ' όλη τη δεκαετία του 1920 ο προσφυγικός κόσμος υπήρξε η σταθερότερη, συμπαγέστερη και μαζικότερη εκλογική βάση της βενιζελικής παράταξης (κατά προέκταση, δε, επειδή η μεγάλη πλειονότητα των προσφύγων εγκαταστάθηκαν στη βόρεια Ελλάδα, στις λεγόμενες Νέες Χώρες, οι περιοχές αυτές κατέστησαν εκλογικό φέουδο των βενιζελικών). Χαρακτηριστικό είναι πως απειροελάχιστοι πρόσφυγες φιλοξενήθηκαν όλο αυτό το διάστημα σε συνδυασμούς αντιβενιζελικών κομμάτων (και αυτό, όποτε και στο βαθμό που έγινε, προκαλούσε ενδοπαραταξιακές αντιρρήσεις και γκρίνιες)... Πως υπήρχαν προσφυγικά εκλογικά τμήματα ή τμήματα σε προσφυγικές συνοικίες, όπου δεν βρισκόταν ούτε μια ψήφος (!) για κόμμα της αντιβενιζελικής πολιτικής οικογένειας... Και πως, τουλάχιστον στις εκλογές του 1926, παρά το αναλογικό εκλογικό σύστημα με το οποίο αυτές διεξήχθησαν, ο αντιβενιζελισμός θα είχε αποσπάσει άνετη απόλυτη πλειοψηφία, εάν ψήφιζαν μόνο οι γηγενείς...

Θανάσης Διαμαντόπουλος, 10 και μία δεκαετίες πολιτικών διαιρέσεων. Οι διαιρετικές τομές στην Ελλάδα την περίοδο 1910-2017, 2ο τεύχος, Η δεκαετία του 1920, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο, 2017, σ.78.

Κείμενο Β

Μαρτυρίες Μικρασιατικών προσφύγων για την άφιξη στην Ελλάδα

1. Ήρθε αμερικάνικο καταδρομικό και πήρε τους υπόλοιπους δικούς μας. Αυτοί ήταν περισσότεροι από μας. Τους πήγε στη Ρόδο. Απ' εκεί έγινε αχταρμάς [μεταφορά] σε ελληνικό πλοίο που τους μετέφερε στην Ελλάδα, στις Σπέτσες.

Εδώ οι Παλαιοελλαδίτες, οι βασιλικοί, δε μας φέρονταν καθόλου καλά. Μας έλεγαν τουρκόσπορους και άλλα προσβλητικά λόγια. Δε μας χώνευαν, γιατί ήμασταν

βενιζελικοί. Κοροϊδεύανε εμάς που σαν τουρκόφωνοι δυσκολευόμασταν να μιλήσουμε ελληνικά [...].

Μαρτυρία Νικολάου Μάρκογλου από την Αλάγια της νότιας Μικράς Ασίας. Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, *Η Εξοδος*, τ. 2, Αθήνα 1982, σ. 509.

2. Μας έφεραν στην Κέρκυρα, μας έβαλαν στο φρούριο, στις εκεί παράγκες. Μεγάλο Σάββατο ήτανε. Έρχεται ένας αέρας και τις παίρνει τις παράγκες. Τί να κάνουμε; Πήγαμε στην εκκλησία του Αϊ-Γιώργη, εκεί κοντά [...].

Στην αρχή δεν ταιριάζαμε με τους Κερκυραίους. Άλλες συνήθειες αυτοί, άλλες συνήθειες εμείς. Γλώσσα δεν ξέραμε, δεν μπορούσαμε να συνεννοηθούμε μαζί τους. Μετά όμως τα φτιάξαμε. Πολλά συνοικέσια έγιναν Κερκυραίοι πήραν προσφυγοπούλες.

Μαρτυρία Ελένης Μαναήλογλου από το Ικόνιο. Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, *Η Εξοδος*, τ. 2, σ. 349. Στο σχολικό βιβλίο *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*, Γ' Γενικού Λυκείου, Θεωρητικής Κατεύθυνσης, ΙΤΥΕ ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», 2014, σ.166.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Ε. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2. Οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων

(Εξετάσεις Ομογενών 2011)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να απαντήσετε στα εξής:

- α. Ποιες εθνολογικές μεταβολές παρατηρήθηκαν στην Ελλάδα από την άφιξη των προσφύγων;
- β. Πώς αυτές συνέβαλαν στην ενίσχυση της εδαφικής ακεραιότητας και συνοχής της χώρας;

Κείμενο Α

Η σημαντικότερη συνέπεια της εισροής των Μικρασιατών προσφύγων – σε συνδυασμό με την αναχώρηση των ανταλλαγέντων Τούρκων – ήταν η συγκρότηση εθνικά ομοιογενούς κράτους. Εξετάζοντας τα στατιστικά στοιχεία του πληθυσμού της χώρας μετά τη Συνθήκη των Σεβρών, θα διαπιστώσουμε ότι περίπου ο ένας στους τέσσερις κατοίκους της δεν ήταν Έλληνας. Αντίθετα, μετά τη Συνθήκη της Λωζάνης, οι Έλληνες κάτοικοι της χώρας έφθασαν το εντυπωσιακό ποσοστό του 93,83%. [...]

Η εγκατάσταση στη Μακεδονία και τη Θράκη του 1/3 του αστικού και των 3/4 του αγροτικού πληθυσμού άλλαξε την εθνολογική σύνθεση και κατοχύρωσε την ελληνικότητα των δύο ευαίσθητων αυτών περιοχών. [...] Στη Θράκη, όπου ο ελληνικός πληθυσμός είχε υποστεί δραστική μείωση μετά τη βουλγαρική κατοχή το 1913, η εγκατάσταση των προσφύγων ήταν άμεση προτεραιότητα για το ελληνικό κράτος. Το 1924, το ελληνικό στοιχείο έφθασε το 62,1% του πληθυσμού ενώ τέσσερα χρόνια αργότερα ένας στους τρεις κατοίκους της Θράκης ήταν πρόσφυγας.

[...] Η εγκατάσταση των προσφύγων στα βόρεια σύνορα της χώρας αποτέλεσε ασπίδα προστασίας της εδαφικής ακεραιότητάς της και προσέδωσε ένα πρωτόγνωρο αίσθημα ασφαλείας.

Γ. Γιαννακόπουλος, «Η Ελλάδα με τους πρόσφυγες», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, τόμος 7ος, σελίδες 91 – 92.

Κείμενο Β

Η Ελλάδα, ακόμη, μέσα από τα ερείπια της καταστροφής θα αντλήσει ερείσματα ικανά να συμβάλουν στην εθνική ανασυγκρότηση. Η εισροή περισσότερων από ενάμισι εκατομμύριο προσφύγων, δημιουργικών αστών και αγροτών [...] θα εμπλουτίσει το

ανθρώπινο δυναμικό της ελεύθερης επικράτειας – ποσοτικά και ποιοτικά. Η εθνική συνοχή θα ενισχυθεί αποφασιστικά – ιδιαίτερα στις αραιοκατοικημένες ευαίσθητες βόρειες επαρχίες της – και η παραγωγική δραστηριότητα θα ενταθεί εντυπωσιακά στην ύπαιθρο, αλλά και στα μεγάλα αστικά κέντρα. Η Ελλάδα, εστία της ελληνικής εθνικής οικογένειας, μετά και την αναγκαστική αναχώρηση του μεγάλου όγκου των αλλογενών στοιχείων που διαβιούσαν στα εδάφη της, αναγόταν σ' ένα από τα εθνολογικά ομοιογενέστερα, κατά μία άποψη, στο ομοιογενέστερο εθνικό κράτος της Ευρώπης.

Κ. Σβολόπουλος, «Παράγων σταθεροποίησης», Σμύρνη, Μικρασία, σελίδα 145, *Ε Ιστορικά*, ειδική έκδοση *Ελευθεροτυπίας*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Ε. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2. Οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων

(Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2005)

Αντλώντας στοιχεία και πληροφορίες από τον πίνακα και το κείμενο που ακολουθούν και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφερθείτε στην ανάπτυξη της βιομηχανίας / βιοτεχνίας στην Ελλάδα μετά από τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Πίνακας

Η ανάπτυξη της βιομηχανίας				
Έτη	Εργοστάσια	Εργάτες	Ισχύς σε ίππους	Αξία της παραγωγής σε δρχ.
1917	2.213	35.000	70.000	200 εκατ.
1920	2.905	60.000	110.000	-
1929-1930	4.000	110.000	230.000	7.210 εκατ.
1938	4.515	140.000	277.000	13.565 εκατ.

Ν. Σβορώνου, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, Αθήνα 1976, σ. 130.

Κείμενο

Το γεγονός ότι ακόμα και το 1961 το ένα τέταρτο των βιομηχάνων καταγόταν έξω από την Ελλάδα, κυρίως από την Τουρκία, δείχνει την κρίσιμη συμβολή των προσφύγων της Μικράς Ασίας από την άποψη των επιχειρηματικών δεξιοτήτων.

Νίκος Μουζέλης, *Οικονομία και κράτος την εποχή του Βενιζέλου*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3
ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Ε. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2. Οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων

(Δ Εσπερινό – Κανονικές 2008)

Αφού σχολιάσετε τα στοιχεία των πινάκων που ακολουθούν και αξιοποιήσετε τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφερθείτε στη συμβολή των προσφύγων στην αγροτική παραγωγή και την ανάπτυξη της ταπητουργίας.

Παραγωγή δημητριακών, καπνού και βάμβακος (σε χιλιάδες τόνους)

Έτος	Δημητριακά	Καπνός	Βαμβάκι
1922	534,8	19,8	5,0
1923	602,3	37,8	8,0
1924	683,0	50,2	10,2
1925	708,7	60,8	10,5

Οργανωμένα Εργαστήρια Ταπητουργίας στη δεκαετία του 1920

Έτος	Εργαστήρια	Αργαλειοί	Εργάτριες
1922	7	150	400
1923	22	600	2.135
1925	41	1.914	5.255
1928	63	4.300	12.500

Χρ. Χατζηιωσήφ, Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα, 1922 – 1940, 2002, Αθήνα, σελ. 27.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Ε. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2. Οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2004)

Αντλώντας στοιχεία από την παρακάτω πηγή και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις να αποτιμήσετε τη συμβολή των Μικρασιατών προσφύγων στην ανάπτυξη του τομέα της βιομηχανίας.

Κείμενο

Στο χώρο των εργοστασίων κυριάρχησε η ταπητουργία με δεύτερη τη βαμβακουργία, την οποία οι πρόσφυγες εμπλούτισαν με νέα είδη: αλατζάδες, κουβέρτες και άλλα. Το σύνολο των βιομηχανικών οικοπέδων που παραχώρησε η Ε.Α.Π. σε ενδιαφερόμενους σε όλους τους προσφυγικούς συνοικισμούς ήταν 40. Από αυτά, τα εικοσιτέσσερα βρίσκονταν στη Νέα Ιωνία και, από τα υπόλοιπα, δύο στην Καισαριανή, επτά στη Νίκαια, επτά στον Υμηττό, ένα στο Βύρωνα, ένα στα Ταμπούρια του Πειραιά, ένα στη Δραπετσώνα και ένα στον Πειραιά.

Εκτός από τα ταπητουργεία και τα υφαντουργεία, στη Νέα Ιωνία ένα οικόπεδο χρησιμοποιήθηκε για εργοστάσιο ελαστικών, ένα για σοκολατοποιία και ζαχαροπλαστική, ένα για βιομηχανία χρωμάτων και ένα για αγγειοπλαστική [...]. Ο νέος και πολλά υποσχόμενος κλάδος της ταπητουργίας προσήλκυσε το ενδιαφέρον πολλών γνωστών γηγενών επιχειρηματιών, οικονομικών παραγόντων και τραπεζών, που εκμεταλλευόμενοι την τεχνογνωσία των προσφύγων συνεταιρίστηκαν μαζί τους στη δημιουργία μεγάλων εταιρειών [...]. Ο Ν. Κυρκίνης, μέσα στα 1919, άρχισε τις εργασίες για την ίδρυση εργοστασίου μεταξουργίας, με συνεργάτη το μεταξοβιομήχανο από την Καλαμάτα Α. Ναθαναήλ και τον γιο του Κωνσταντίνο. Οι πρώτες εργασίες στέφθηκαν με επιτυχία [...]. Τον Ιανουάριο του 1923, όταν τα κύματα των προσφύγων κατακλύζουν τον χώρο, η Μεταξουργία του Κυρκίνη με τη συμμετοχή των ιδίων μετόχων της Ελληνικής Εργιοργίας γίνεται Ανώνυμη Εταιρεία με την επωνυμία «Ελληνική Μεταξουργία Α.Ε.», με γενικό διευθυντή τον Ν.Κυρκίνη και εταιρικό κεφάλαιο 5.000.000 δραχμές. Κύριος παράγοντας της ανάπτυξης της μεταξουργίας στην Ελλάδα ήταν η συνεισφορά των προσφύγων που με την τεχνογνωσία τους αλλά, κυρίως, με τα φτηνά εργατικά χέρια που πρόσφεραν έδωσαν μεγάλη ώθηση στην Ελληνική Βιομηχανία Μεταξιού. Στο εργοστάσιο του Κυρκίνη «τα πολυπληθή θύματα του Κεμαλισμού, τα εκ Νικομηδείας και Προύσης καταγόμενα εύρον την γνωστήν της πατρίδος των ενασχόλησιν διά τελειοτάτων μηχανημάτων... γίνεται μάλιστα προσπάθεια εν τω Υπουργείω Περιθάλψεως, ώστε να απασχοληθώσι άπασαι αι εργάτιδες» γράφει η Χρυσή Βίβλος.

Όλγα Βογιατζόγλου, Η βιομηχανική εγκατάσταση στη Νέα Ιωνία – Παράμετρος εγκατάστασης, στο συλλογικό τόμο Ο Ξεριζωμός και η άλλη πατρίδα, σσ. 150 – 155.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Ε. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2. Οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2014 και Δ Εσπερινό – Κανονικές 2014)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τον πίνακα και τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε:

- α. τις επιπτώσεις από την άφιξη και την εγκατάσταση των προσφύγων στην εθνολογική σύσταση του πληθυσμού της Ελλάδας και**
- β. τη συμβολή τους στην αγροτική οικονομία της χώρας.**

Κείμενο Α

[...] Στη Θράκη, όπου ο ελληνικός πληθυσμός είχε υποστεί δραστική μείωση μετά τη βουλγαρική κατοχή το 1913, η εγκατάσταση των προσφύγων ήταν άμεση προτεραιότητα για το ελληνικό κράτος. Το 1924, το ελληνικό στοιχείο έφτασε το 62,1% του πληθυσμού, ενώ, τέσσερα χρόνια αργότερα ένας στους τρεις κατοίκους της Θράκης ήταν πρόσφυγας [...]. Όπως επισήμανε ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος σε λόγο του το 1929, «...δεν υπήρξε ποτέ εθνικόν ελληνικόν κράτος εξίσου μεγάλον, όπως αυτό το οποίον έχουμε σήμερα (...) και μάλιστα τόσον ομοιογενές».

Γιώργος Γιαννακόπουλος, «Η Ελλάδα με τους πρόσφυγες», στο *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 1770-2000*, τ. 7^{ος}, Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 2003, σ. 92.

Κείμενο Β

[...] Οι κυβερνήσεις [...] εκτελούν μεγάλα εγγειοβελτιωτικά και αρδευτικά έργα, κυρίως σε τρεις περιοχές, στις πεδιάδες των Σερρών, της Δράμας και της Θεσσαλονίκης: διευθετούν προς όφελος της γεωργίας κοίτες χειμάρρων και μεγάλων ποταμών, όπως του Αξιού, του Στρυμόνα κλπ., που με τις πλημμύρες τους νέκρωναν τις παρόχθιες γαίες σε μεγάλο βάθος, αποξηραίνουν λίμνες [...] και τις γαίες τις παραδίδουν σε ακτήμονες πρόσφυγες και γηγενείς. Ο Γερμανός Stephan Ronhart [...] γράφει «Σήμερα η Ελλάδα, αφότου δέχθηκε στο έδαφός της τα πλήθη των προσφύγων, περικλείει στα σύνορά της ένα σχεδόν απόλυτα ομογενή από άποψη γλώσσας και θρησκείας λαό 6.550.000 ψυχών». Και σε άλλο σημείο: «Ο ελληνισμός σώζοντας τους πρόσφυγές του από την καταστροφή και την εξουθένωση έσωσε ο ίδιος τον εαυτό του και ανορθώθηκε πάλιν ηθικά, ενώ σύγχρονα συναρμολόγησε σφικτά ολόκληρο τον εθνικό του κορμό [...]».

Κείμενο Γ

[...] Δόθηκε ιδιαίτερη ώθηση σε τομείς της γεωργίας, όπως η αμπελουργία και η μεταξοσκωληκοτροφία ιδιαίτερα στις περιοχές Αξιούπολης, Βέροιας, Έδεσσας, Αριδαίας, Φλώρινας, και στη ροδοκαλλιέργεια για ροδέλαιο στις περιοχές Έδεσσας, Βέροιας και Δράμας. Παράλληλα, οι πρόσφυγες [...] φύτεψαν αμπέλια αμερικανικής προέλευσης που δεν προσβάλλονταν από τη φυλλοξήρα [...].

Ρ. Αλβανού, «Οι πρόσφυγες και η αγροτική επανάσταση του Μεσοπολέμου» στο *Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ*, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Οκτώβριος 2011, Αθήνα, σ. 64.

ΠΙΝΑΚΑΣ

Παραγωγή δημητριακών, καπνού και βάμβακος (σε χιλιάδες τόννους)

Έτος	Δημητριακά	Καπνός	Βαμβάκι
1921	624,8	23,3	3,8
1922	534,8	19,8	5,0
1923	602,3	37,8	8,0
1924	683,0	50,2	10,2
1925	708,7	60,8	10,5

Πηγή: Foreign Office, 371: Annual reports on Greece, 1920-25 The Statesman's Year-Book, 1919-27)

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΕ': *Νεώτερος Ελληνισμός από το 1913 ως το 1941*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2002, σ. 297

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Ε. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2. Οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2011)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που σας δίνεται, να αναφερθείτε στις επιπτώσεις από την άφιξη των Μικρασιατών προσφύγων στον τομέα της ελληνικής βιομηχανίας.

Κείμενο

Αξιοσημείωτες ήταν οι επιπτώσεις από την εγκατάσταση των Ελλήνων της Μικράς Ασίας και της ανατολικής Θράκης και στον επιχειρηματικό τομέα. Η εσωτερική αγορά διευρύνθηκε με την προσθήκη μεγάλου αριθμού καταναλωτών ενώ, ταυτόχρονα, από τον αστικό προσφυγικό πληθυσμό αντλήθηκε φθηνό εργατικό δυναμικό αλλά και ειδικευμένοι τεχνίτες. Η χώρα πλουτίστηκε με ανθρώπους δεδομένης επιχειρηματικής ικανότητας και πείρας, που πρωταγωνιστούσαν στις μεγάλες αγορές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι, όπως αναφέρεται στην έκδοση της ΚΤΕ του 1926, στους 7.000 εμπόρους και βιομηχάνους γραμμένους στο Επιμελητήριο της Αθήνας, οι χίλιοι ήταν πρόσφυγες, ενώ στον Πειραιά η αναλογία ήταν μεγαλύτερη. Από την αρχή η πολιτική της ΕΑΠ ενθάρρυνε την εγκατάσταση βιομηχανιών στους συνοικισμούς, με σκοπό την εκτόνωση της ανεργίας. Επρόκειτο όμως, κατά το μεγαλύτερο μέρος, για μικρές βιοτεχνικές μονάδες, οι οποίες ενισχύθηκαν από το κράτος, την ΕΑΠ ή την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, με κοινωνικά και όχι αναπτυξιακά κριτήρια. Καινούριοι βιομηχανικοί-βιοτεχνικοί κλάδοι αναπτύχθηκαν (ταπητουργία, μεταξουργία, πλαστικά, βυρσοδεψία) και δόθηκε νέα ώθηση στην κλωστοϋφαντουργία και τη βιοτεχνία ειδών διατροφής. Άνθιση γνώρισε και η βιομηχανία οικοδομικών υλικών, ο μόνος κλάδος που υποκατέστησε μαζικά τις εισαγωγές στο Μεσοπόλεμο. Στη δεκαετία 1922-1932 διπλασιάστηκε ο αριθμός των βιομηχανικών μονάδων και αυξήθηκε ο όγκος και η αξία της παραγωγής, χωρίς όμως να επέλθει κάποια δομική αλλαγή. Η βιομηχανία θα αρχίσει να κινείται με ταχύτερους ρυθμούς το 1931, χάρη κυρίως στην πολιτική υποκατάστασης των εξαγωγών που ακολουθεί το ελληνικό κράτος μετά την κατάρρευση του διεθνούς νομισματικού συστήματος.

Γ. Γιαννακόπουλος, «Η Ελλάδα με τους πρόσφυγες. Η δύσκολη προσαρμογή στις νέες συνθήκες», στο: Β. Παναγιωτόπουλος (επιμ.), Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000, 7^{ος} τόμος: Ο Μεσοπόλεμος, 1922-1940: Από την Αβασίλευτη Δημοκρατία στη Δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2003, σσ. 97 – 98.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Ε. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2. Οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων

(Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2014)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα, να αναφερθείτε:

- α. στη συμβολή των προσφύγων στη βιομηχανική ανάπτυξη της Ελλάδας και**
- β. στην ένταξη των γυναικών προσφύγων στον ενεργό πληθυσμό της χώρας.**

Κείμενο Α

[...] Η ελληνική οικονομία απλά διευρύνθηκε ποσοτικά διατηρώντας τα ίδια χαρακτηριστικά της. Αυτό είχε αποτέλεσμα η υποαπασχόληση και η αυτοαπασχόληση, το μικρεμπόριο, οι δουλειές του ποδαριού να αποτελούν την κύρια εργασία των προσφύγων, δημιουργώντας ένα τεράστιο πλήθος φτωχών. Η περίπτωση της Πάτρας εντάσσεται ακριβώς στο τυπικό παράδειγμα [...].

Οι μικροβιομηχανίες είναι κυρίως βυρσοδεψεία, μηχανολογικά εργαστήρια, επεξεργασίας τροφίμων και ειδών εκ νημάτων. Οι μεσαίες βιομηχανίες είναι ειδών εκ νημάτων, τροφίμων, δέρματος, ξύλου, οικοδομών. Οι μεγάλες βιομηχανίες είναι ελάχιστες και αποτελούν μόνο το 4% του συνόλου και μόνο 6 απασχολούν πάνω από 100 εργάτες. Συνολικά μόνο 55 από τις 1.349 χρησιμοποιούν μηχανική κινητήρια δύναμη, γεγονός που αποδεικνύει ότι η απόλυτη πλειονότητα βασιζόταν στην εργατική δύναμη, ενώ το τεχνικό προσωπικό ήταν μηδαμινό. Όμως η εμφάνιση των προσφύγων οδηγεί σε αύξηση των ανώνυμων, ομόρρυθμων εταιρειών, αλλά κυρίως των ατομικών επιχειρήσεων. Αλλά και όλες οι προσφυγικές περιοχές δεν ξεφεύγουν σχεδόν καθόλου από τον γενικό αυτό κανόνα.

Η Νέα Ιωνία (Ποδαράδες) είναι ένα παράδειγμα που αποκλίνει σχετικά μόνο από τον γενικό κανόνα, καθώς ιδρύθηκαν πολλές μικρές βιοτεχνικές επιχειρήσεις, αλλά και μεγάλα ή μεσαία εργοστάσια. Ιδρύθηκαν σχεδόν αποκλειστικά από πρόσφυγες εργοστάσιο ελαστικών, σοκολατοποιία και ζαχαροπλαστική, βιομηχανία χρωμάτων και αγγειοπλαστικής, βαμβακουργίας, εριουργίας και υφαντουργίας, αλλά και ταπητουργίας.

Κ. Παλούκη, «Αστική αποκατάσταση: Η συμβολή των προσφύγων στην ελληνική οικονομία», στο *Ιστορία της*

Μικράς Ασίας τ. 7, εκδ. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Αθήνα 2011, σ. 106.

Κείμενο Β

[...] Συνολικά, σύμφωνα πάντα με τα στοιχεία που παρέχουν οι απογραφές, στα αστικά επαγγέλματα απορροφήθηκαν 208.881 πρόσφυγες. Πιο συγκεκριμένα: οι άνδρες απορροφήθηκαν κυρίως από τη βιομηχανία και το εμπόριο σε ποσοστό 49,45% και 23,41% αντίστοιχα· στις γυναίκες, η συντριπτική πλειονότητα, ποσοστό 71,73%, απασχολήθηκε στη βιομηχανία, ενώ σημαντικό μέρος, το 15,52% εργάστηκε ως υπηρετικό προσωπικό.

«Οι [γυναίκες] πρόσφυγες ως εκ της ανάγκης, εις ην ευρέθησαν και της ελλείψεως εξειδικεύσεως, δέχονται να εργάζονται με τα προσφερόμενα υπό των εργοδοτών ημερομίσθια, αποχωρούν όμως εις πρώτην παρουσιαζομένην ευκαιρίαν [...]».

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι ένα σημαντικό ποσοστό εργαζόμενων προσφύγων γυναικών διαφεύγει από τις απογραφές. Οι περισσότερες από αυτές, επικεφαλής απορφανισμένων από πατέρα οικογενειών, εργάζονταν ως καθαρίστριες, πλύστρες ή σε άλλες ευκαιριακές δουλειές. Όπως αναφέρουν και οι εκθέσεις των επιθεωρητών εργασίας, «το μοναδικό δωμάτιο του σπιτιού μεταβάλλεται σε εργαστήριο και γίνεται τότε πλυσταριό, τότε καρεκλάδικο και τότε ραφείο ειδών στρατού».

Μιχάλης Ρηγίνος, «Η επαγγελματική αποκατάσταση των προσφύγων στις πόλεις» στο Επιστημονικό Συμπόσιο: Ο ξεριζωμός και η άλλη πατρίδα - οι προσφυγονπόλεις στην Ελλάδα, 11 και 12 Απριλίου 1997, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα, σσ. 235 - 236.

Κείμενο Γ

[...] Στη Λέσβο το 1923, και για μια πενταετία περίπου, λειτούργησε ο «Σύνδεσμος παροχής εργασίας εις τας πρόσφυγας γυναίκας» ο οποίος βρήκε δουλειά σε πολλές Μικρασιάτισσες. Ήταν τότε που στα αρχοντόσπιτα της Μυτιλήνης εργάστηκαν ως παραμάνες και παραδουλεύτρες πολλές Μικρασιάτισσες, αρχόντισσες στον τόπο τους. Επίσης, οι «Αμερικανοί φίλοι της Ελλάδος» δημιούργησαν στη Μυτιλήνη εργαστήρια για τις πρόσφυγες γυναίκες που έφτιαχναν εργόχειρα και κεντήματα και προίκες ολόκληρες στον αργαλειό. Έτσι στη Μυτιλήνη βρήκαν απασχόληση 250 Μικρασιάτισσες.

Άννα Παναγιωταρέα, Όταν οι αστοί έγιναν πρόσφυγες, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1994, σ. 171-172, στο Κ.Ε.Ε., Αξιολόγηση των μαθητών στο μάθημα Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας, τχ. Β, Αθήνα 2000, σ. 206.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Ε. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2. Οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων

(Δ Εσπερινό – Κανονικές 2011)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που σας δίνεται, να αναφερθείτε στις επιδράσεις που άσκησαν στον Νεοελληνικό Πολιτισμό οι πρόσφυγες μετά την άφιξή τους στην Ελλάδα (1922).

Κείμενο

Η έλευση των Μικρασιατών έδωσε ώθηση στην ελληνική λογοτεχνία και την πλούτισε με νέα στοιχεία. Στο γλωσσικό τομέα, η υιοθέτηση της δημοτικής από τους συγγραφείς και ποιητές της περιόδου, όπως και η αποκλειστική χρήση της από τις προσφυγικές μάζες, συνέβαλαν στην επικράτησή της επί της καθαρεύουσας. [...].

Ο λαϊκός πολιτισμός, η μουσική, το τραγούδι, ο χορός, η μαγειρική, η ενδυμασία, τα έθιμα των Μικρασιατών πλούτισαν την ελληνική λαϊκή παράδοση. Στις εκφράσεις αυτές του καθημερινού ανθρώπου δεν υπάρχουν στεγανά. Έτσι και στην Μικρασία οι λαοί, πέρα από τα όποια προβλήματα, συζούσαν ειρηνικά ανταλλάσσοντας ήθη, τραγούδια και χορούς. Η ιδιαίτερη αυτή μουσικο-χορευτική παράδοση από τα δυτικά παράλια, την Καππαδοκία, τον Πόντο, έφθασε μαζί με τους πρόσφυγες στην Ελλάδα. Στα χρόνια εκείνα το δημοτικό τραγούδι (συμπεριλαμβανομένου και εκείνου των ελληνικών πληθυσμών της Μικράς Ασίας), ως «εθνική» μουσική, απέκτησε βαρύνουσα σημασία [...].

Αλλά και ο πιο ανεπτυγμένος, σε σχέση με την Ελλάδα, αστικός πολιτισμός της Κωνσταντινούπολης και της Σμύρνης μεταφυτεύθηκε και προσαρμόστηκε στις νέες συνθήκες. Ο πλούτος της λαϊκής μικρασιατικής μουσικής μεταφέρθηκε στη μητρόπολη. Το σμυρναϊκό τραγούδι (ο όρος καλύπτει το αστικό τραγούδι από την Κωνσταντινούπολη ως το μικρασιατικό νότο) κυριάρχησε ως τα μέσα της δεκαετίας του 1930 στη λαϊκή μουσική σκηνή της χώρας.

B. Παναγιωτόπουλος (επιμ.), *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000*, 7^{ος} τόμος, σελ. 98 – 99.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Ε. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2. Οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων

(Εξετάσεις Ομογενών 2004)

Με βάση τα παρακάτω κείμενα και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφερθείτε στη συμβολή των προσφύγων στη διαμόρφωση του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού.

Η συμβολή των προσφύγων στην ανάπτυξη της μουσικής στην Ελλάδα.

Περισσότερες ακόμη δυσκολίες παρουσιάζει η ανίχνευση των ποικίλων πολιτισμικών αλληλεπιδράσεων που προέκυψαν από την εγκατάσταση των προσφύγων. Συνήθως παραπέμπουμε, για τη Σύρο, στο ρεμπέτικο, που άνθισε εκεί με την άφιξη των προσφύγων και όπου έκανε την πρώτη του μαθητεία ο Μάρκος Βαμβακάρης.

Χ. Λούκος, «Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες στην Ερμούπολη», στο συλλογικό τόμο
«Ο Ξεριζωμός και η άλλη πατρίδα», σ. 210.

Πνευματική κίνηση και λογοτεχνία

Μέσα στην περίοδο αυτή που εξετάσαμε ανήκουν και οι πεζογράφοι Στρατής Μυριβήλης, που γίνεται γνωστός κυρίως με το αντιπολεμικό μυθιστόρημα «Η ζωή εν τάφω», και Φώτης Κόντογλου, με την τάση του προς το πρωτογονικό, το παράξενο και την περιπετειώδη ζωή των ναυτικών [...].

Μελετώντας όλα τα γεγονότα της εποχής αυτής και την εξέλιξή τους διαπιστώνουμε ότι για πρώτη φορά στην ελληνική ιστορία παρατηρείται η συνεργασία του συμπαγούς αυτού ελληνισμού, που από εξωτερικά κυρίως προσκόμματα εμποδίζεται στη διαρκή τάση του προς τη διασπορά και βαίνει τώρα πια προς την οριστική του διαμόρφωση. Η ανάμειξη των γηγενών και των προσφύγων είχε και θα έχει βαθύτερες αμοιβαίες επιδράσεις στη σκέψη και στη δράση, τις οποίες διαισθάνεται και διαβλέπει κανείς ιδίως στην ορμητική φορά, με την οποία προχωρεί προς τα εμπρός ο ενωμένος λαός.

Απ. Βακαλόπουλος, *Νέα Ελληνική Ιστορία*, σελ. 388 – 389.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1930)

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Ε. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2. Οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων

(Εξετάσεις Ομογενών 2013)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε στη συμβολή των Μικρασιατών προσφύγων στον πολιτισμό και στη διαμόρφωση της ελληνικής ταυτότητας.

Κείμενο Α

Οι προσφυγικοί συνοικισμοί [...] αποτέλεσαν τα κέντρα ανάπτυξης ενός μικρασιατικού, ενός προσφυγικού, αν μπορώ να τον αποκαλέσω έτσι, πολιτισμού. Με αυτή τη διατύπωση δεν εννοώ μόνο την κουζίνα και τα φαγητά, δεν εννοώ τα τραγούδια (ρεμπέτικα, ανατολίτικα νανουρίσματα), δεν εννοώ την ιδιαιτερότητα της γλώσσας, των εθίμων, το διάκοσμο στα σπίτια, τους κήπους κ.λπ. Εννοώ μια άλλη, γενικότερη αντίληψη για τη ζωή, μια άλλη αντίληψη πολιτισμού. Ενώ η προσφυγική τους κατάσταση έκλεινε και περιοριζε αυτούς τους ανθρώπους στα όρια του προσφυγικού συνοικισμού, ενώ λοιπόν η κατάστασή τους, τους επέβαλλε μια ζωή απολύτως εσωστρεφή, οι Μικρασιάτες πρόσφυγες ζούσαν μέσα στους συνοικισμούς τους με έναν εντελώς εξωστρεφή τρόπο. Ανέπτυσαν μια τεράστια συλλογικότητα στην καθημερινή ζωή, μια συλλογικότητα που εκδηλωνόταν έξω από τα σπίτια: στις πλατείες, στις ταβέρνες, στα στέκια των συνοικισμών, αλλά και στα πεζοδρόμια των συνοικισμών τους. Σιγά σιγά οι κλειστοί προσφυγικοί συνοικισμοί έγιναν φορείς στο πλαίσιο των αστικών κέντρων μιας ανοιχτής, εξωστρεφούς καθημερινότητας [...].

Στο πλαίσιο των προσφυγικών συνοικισμών λοιπόν αναπτύχθηκε μια λαϊκή κουλτούρα, [...] που ξεκινούσε από τον Καραγκιόζη και έφτανε σε πιο σύνθετες μορφές εξωστρέφειας. Αυτή η κουλτούρα ξεκίνησε ως προσφυγική και σταδιακά έγινε ελληνική λαϊκή κουλτούρα.

Σία Αναγνωστοπούλου, «Κοινωνικές και πολιτισμικές επιδράσεις από την εγκατάσταση των προσφύγων» στο *Η Ελληνοτουρκική Ανταλλαγή πληθυσμών*, Αθήνα, εκδ. Κριτική, 2006, σσ. 260 – 261.

Κείμενο Β

Με την είσοδο του μικρασιατικού πληθυσμού στην Ελλάδα αναβίωσαν βυζαντινές παραδόσεις στην εικονογραφία και η ορθόδοξη χριστιανική θεολογία αναζωογονήθηκε [...].

Οι νεοφερμένοι έφεραν μαζί τους διαφορετικές γευστικές παραδόσεις, δηλωτικές ως προς την ταυτότητα [...]. Πολύ σημαντική ήταν επίσης η επιρροή των προσφύγων της Μικράς Ασίας στην αστική λαϊκή μουσική, ειδικά με το «ρεμπέτικο» [...]: οι ντόπιες χορευτικές και μουσικές παραδόσεις, εμπλουτίστηκαν περαιτέρω από την εισαγωγή ποντιακών και άλλων στοιχείων από τη Μικρά Ασία με την ίδρυση αγροτικών προσφυγικών οικισμών σε όλη την Ελλάδα [...].

Οι επιρροές στις ελληνικές λογοτεχνικές αναζητήσεις ήταν επίσης βαθιές. Ένα ξεχωριστό λογοτεχνικό είδος άνθισε στην Ελλάδα [...], που άντλησε την έμπνευσή του από το όραμα των «χαμένων πατρίδων», ενώ η ποίηση και το θέατρο επηρεάστηκαν βαθιά από την εμπειρία του εκτοπισμού.

Renée Hirschon, «Τα αποτελέσματα της Ανταλλαγής» στο ίδιο, σ. 171.